

ILUSTROVAL FERDINAND HLOŽNÍK

Prvý výstrel

JÁN BEŇO

Brieždilo sa a pivnicu zašplachol ako mocná vlna zlostný, tvrdý výbuch. Tri okná na izbe a veľké okno na Bahýľovine izbičke ani čo by sfúkol. Martin sa strhol zo spánku.

„Čo sa robí?!“
„Veď Nemci sú už preč!“
„Odišli,“ hlasne vraví stryná Eva, „ale našu pivnicu si dobre zapamätali.“

Niekde pred dom bachla veľká mína. Nevidieť miesto, kde spadla, ale bolo to určite z prednej strany. Poznať to podľa dier, ktoré črepiny narobili v omietke.

Pred večerom sa Nemci znovu pripomenú niekoľkými mínami, ktoré popadajú do Jombíkovej záhrady a pod cestu. Na druhý deň takisto. Lenže hneď doobeda po tej rannej streľbe donesú sovietski vojaci dlhé hrubé brvná a pozbývajú ich do mocnej ohrady. Vykopú pred pivnicu rovnú ryhu, jeden koniec brvien vsadia do nej a druhý oprú o múr nad oknami. Vchod do pivnice dostane bezpečnú ochranu.

Keď je ohrada hotová, stará mať na pokyn starého otca vytiahne zo zemiakov jednu fľašu. Utrie ju zásterou a starý otec ju dá mladému kapitánovi, ktorý si prišiel sadnúť do pivnice.

„To je rožná pálenka,“ vysvetľuje. „Z rože,“ vraví po maloslatinsky, „rož, čo rastie na poli.“

„Panímáju,“ prikyvuje kapitán a potľapká fľašu. „Pa rusky tože rož.“

Pivnica zhíkne radostným údivom. Aj Rusi povedia rož! Nie raž, ako sa vraví po pansky, ale rož, ako hovoria v Malej Slatine.

„I ja vam dam ržanoj chleb. Jevo tože iz rži sdelali,“ vraví kapitán, a o chvíľku sa v pivnici zjaví bochník vojenského chleba.

Prvý ho ochutná Martin.

„Dobrý chlieb!“

„Lepší ako nemecký,“ povie Ondrej.

„To máme tak,“ vraví starý otec, keď mu stará mať zblízka doplní, o čom sa hovorí. „Kto má lepši chlieb, ten má aj lepšiu armádu.“

Kapitán si káže zopakovať jeho slová. Pochopí, usmeje sa a potľapká ho po pleci.

„Charašo skazal, starik!“

Potom sa dôstojník so žltými náplecníkmi zdvihne. Musí ísť na front poniže dediny.

Bojuje sa ďalej a všetko je inakšie, ako si Martin Bahýľ predstavoval. Myslel si, že hneď po príchode sovietskych vojakov si bude môcť s Ondrejom poobzerať dedinu, postretávať sa s kamarátmi a vidieť veľa vojakov. Zostala im naďalej nízka, slabo osvetlená pivnica. Napo-

ludnie sa chlapcom podarí vyšmyknúť sa von. Rovno oproti domu na kraji vysokého Dielu rastie zopár nízkych hrabcov a vedľa nich pribudol nenápadný stan.

„To je asi pozorovateľňa,“ háda Ondrej.

Martin nič nevraví, ani sa nedíva na stan, lebo si práve všimol to, čo už zbadali aj vojaci pred domom. Asi dvesto metrov naľavo od toho stanu rastie viac stromov, spomedzi ktorých sa spúšťa chodník dolu strmou stráňou k rieke. A spod týchto dubcov a borovic začali po chodníku opatrne schádzať dvaja vojaci v nemeckých čiapkách a plášťoch...

„Nemci!“ mykne Martin Ondreja za kabát a vystrie ruku. „Tamto, pozri sa!“

Dvaja zablúdilci zastanú. Zrejme zbadali,

komu patrí dedina, lebo náhlivo cúvajú hore pod stromy. Keď na priedomí tresne prvý výstrel z pušky, už sú pod borovicou. Vystrelí aj ďalší vojak a potom ten, čo prvý strieľal, kývne na Martina:

„Maľčik, idi siuda! Bystro!“

Vsunie prekvapenému chlapcovi pušku pod pravú pazuchu, napraví mu křčovité prsty ľavej ruky, ktorými schmatol pažbu pod hlavňou, a velí:

„Streľaj!“

Martin mocne pritiska pušku pravým lakťom, pozrie sa na borovicu, pod ktorou zmizli Nemci, posunie hlaveň trochu vyššie a doľava a potiahne ukazovákam kohútik. Všetko sa zbehne rýchlo a nečakane. Výstrel zahrní a prekvapí najväčmi Martina.

„Kopla ťa?“ kričí mu Ondrej do ucha.

„Ani nie,“ vraví Martin.

„A Nemci vám ušli!“ posmieva sa Ondrej. „Tvoja guľka im išla najmenej meter ponad hlavy.“

Miesto Martina sa ozvú povely a potom mínomety. Šestnásť mín letelo za Nemcami.

Bolo by sa na čo dívať spred domu, keby starý otec dovolil. Musia ísť do pivnice, lebo okrem toho, že sa strieľa, má pre nich starý otec veľmi zlú správu. Na dolnom konci sú traja ranení a jeden mŕtvy. Všetko sa stalo dnes ráno a ten mŕtvy je Paľo Kuruc... Zabilo ho pred domom. Či granát, či mína, to starý otec nevie.

Chudák Paľo... Chodil do jednej triedy s Ondrejom. Neučil sa najlepšie, ale veľmi ho bavili kone. Poháňať ich, kúpať v lete, starať sa o ne, to bolo jeho. Martin počúva mamino tiché dohováranie a pred očami má Paľu. Stojí rozkročený vo voze, počerný, urastený, kone bežia dolu dedinou a on hrdo a isto drží opraty.

Pochmúrnu náladu v pivnici trochu rozptýlia vojaci. Prinesú telefón a o chvíľu znie vyvolávanie:

„Dub, dub, dub...“ alebo „Kit adin, kit adin...“ Pivnica sa zmení na miesto spojené s frontom, a kto by rozumel vojenskej reči a rýchlej ruštine, všeličo by sa dozvedel.

Dôstojníci sú mladí a veselí. Jeden nazve počernú Elenu „Jelena-ciganka“ a ponúka jej,

že jej donesie vody, aby si umyla svoje čierne oči. Malého Igora zas vezme na ruky starší kapitán s niekoľkými zlatými zubami. Chlapčekovi sa najväčmi páčia jeho náplecníky so štyrmi hviezdikami. Stále mu na ne čiaha, chcel by ich odtrhnúť a hrať sa s nimi. Kapitán ho dvíha nad hlavu, aby mu nedosiahol na plecia, Igor sa natahuje a tak sa rozvrieska, že mladý poručík prestane telefonovať.

„Nešumite, požalujsta! Ničeho ne slyšno,“ napomína pivnicu.

Kapitán položí Igora k mame a vraví:

„Ja tebe što-to dam...“

Vyberie z hrubej náprsnej peňaženky akýsi nevelký obráztek a podáva ho chlapcovi.

„Eto novyje čechoslovakije deňgi!“

Nová československá papierová koruna ne-

spraví chlapčkovi nijakú radosť, ale pre ostatných je to veľmi vzácna vec. Naše nové peniaze, československé! V tom hnedastom papieriku vidia obnovené Československo, novú Československú republiku, ktorá po šiestich rokoch násilného zániku a rozdelenia znovu existuje. Kapitán rozdáva všetkých päť papierových korún, ktoré má. Každý si ich môže podrobne poprezeráť a potom si ich rozdelia deti.

Keď kapitán odíde, stryná Eva sa spýta:

„Deti, a viete vy našu československú hymnu?“

„Vieme!“ vraví Martin a v pamäti mu ožívajú jej slová. V škole sa ich neučil, v čítanke ich nečítal, ale vie ich!

A vedia ich aj ostatné deti, len Anči Slobodníčke musí mama našepkávať. Lebo strynú Evu presvedčia iba tak, keď hymnu zaspievajú. Telefón mlčí, Martin, Ondrej a Kuličove dcéry si stanú a začnú spievať „Kde domov můj...“

Ich spev je najprv slabý a rozpačitý, no už pri treťom verši znejú hlasy jasnejšie a istejšie a začnú sa k nim pridávať aj dospelí. Spev je prisilný na nízku pivnicu, derie sa von a Martinovi sa zdá, že ju celú roztláča, dvíha vyššie mocnú klenbu. Spomenie si, ako cez Povstanie spievala hymnu v sále obecného domu skoro celá dedina, a je mu radostne a voľne okolo srdca, že odteraz ju už vždy budú spievať ako slobodní občania Československa.

Pochodne

VLADIMÍR REISEL

Červené ruže rozkvitli na horách,
červené kvety.
Zo Sitna vystúpili rytieri,
zakliati princovia, mozole na rukách.
Za chrbtom číhal vrah
a v domoch ďalekých
starenám sa oči vyplakali.
Devám sa v slzách dlane roztopili,
za humnom číhal vrah.

Červené ohne zažli sa na horách.
V chalupách
strach.
Bojazlivé prsty preberajú gulky smrti v ruženci.

Tam hore zasa plece pri pleci
mládenci podpalujú nové zore na východe.

Potom zostúpili do dolín
a hlasom mohutným
kričali do sveta
o ľude krásnom,
o ľude slobody,
o svete malom,
ktorý sa rozrástol v ich hlase na všetky strany sveta.

Tu i tam ležia ruže červené.

Popoludnie s Petrom

ONDREJ SLIACKY

Takmer všetci sme Petrovi šepkali, ale on len stál ako nemý. Ešte i súdružka si listovala v akomsi časopise, akoby nás nechcela počuť, no Peter sa iba stále viac červenal a mlčal.

„Čo mám s tebou, chlapče, robiť?“ vzdychla si súdružka a zahľadela sa smutne na Petra.

Krnáčka, čo nás učí hudobnú výchovu, by sa takto nepýtala. Jednoducho by mu povedala, že je

teľa, a do žiackej knižky by mu napálila takú päťorku, že by sa nezmestila do troch riadkov. Ako mne minule, keď som ako vlk zavýjal Čerešničky, čerešne...

Lenže naša súdružka strašne nerada nám dáva zlé známky. Radšej vzdychá, díva sa a zasa vzdychá.

Aj teraz si už vzdychla zo tri razy.

„Povieš otcovi, aby zajtra prišiel za mnou, dobre?“

Peter zvesil hlavu.

„Vlastne, nie, netreba,“ povedala o chvíľu, lebo sa isto rozpamätala, aké zaucho dostal Peter od otca v škole nedávno.

Paľo Hudec, ktorého mama píše v meste na súde na stroji, vtedy povedal, že deti je podľa zákona biť zakázané a že by Peter mal ísť na esenbé spísať o tomto prípade protokol. Nikto z nás nevedel, čo je to protokol, ale Peter vyhlásil, že on nikde nepôjde a že to zaucho vôbec nebolí. Páni, a to dostal také, že ešte cez druhú prestávku sme mu ohmatávali hrču na líci.

„No vieš čo?“ zamyslela sa súdružka. „Budeš sa dnes popoludní učiť s Jožom Kováčom.“

Trhlo ma, lebo Jožo Kováč, to som ja. Trhlo ma však hlavne preto, lebo som poobede vôbec nemienil vysedávať nad knižkami. Ešte včera som sa dohodovil s Milanom Tichým, že pôjdeme k môjmu otcovi do mesta po staré noviny. Zbierame ich už pol roka a peniaze, čo za ne dostávame, si odkladáme na fotoaparát.

Na súdružkine slová zatváril som sa kyslo. Veď ako som sa aj mal, keď som prišiel prinajmenej o pätnásť korún.

„A tu?“ spýtal som sa hlúpo, lebo som vedel, že v našej triede sa popoludní učia šiestaci.

„Nie,“ odpovedala súdružka pokojne.

Niekedy našu súdružku nechápem. Ako napríklad teraz. Keby sa to mne niekto urobil takým sprostým, tak mu alebo jednu vylepím, alebo napíšem poznámku pre rodičov, aby si naučili synáčika zdvorilosti. Myslím, že ak ja budem dakedy učiť deti, tak budem ako Krnáčka. Aj keď

ju nikto nemá rád, a všetci máme radi len súdružku.

„Učte sa u vás alebo u Petra.“

U nás teda nie, pomyslel som si. Lebo ako poznám mamu, dostal by som sa z domu len vtedy, keby som odrecitoval všetko od slova do slova. A ja by som už aj niečo mlal, ale čo Peter? Ak by aj u nás onemel ako tu, ešte príde mame na um, aby som sa s ním, chudáčikom, učil deň čo deň. No a potom, zbohom, fotoaparát.

„Radšej u Petra,“ takmer som vykrikoval. No vzápätí som sa preľakol, lebo som si spomenul, že Peter má doma bláznivú mamu.

Zo školy sme zabočili najprv k nám.

„Mám sa ísť učiť k Petrovi,“ povedal som nahnevano mame, len čo som otvoril dvere.

„Dobre,“ prikývla, „ale najprv sa poď najesť.“ Z kuchyne príjemne rozvoniavali pečené buchty.

„Makové?“ spýtal som sa, lebo mama niekedy pečie aj lekvárové, ale tie má radšej otec.

„Makové,“ usmiala sa.

Zjedol som ich hneď päť. Na počet nie je to veľa, lenže mama ich robí také veľké, že sa tri na tanier ani nezmestia.

„Jožko, vynes ešte smeti,“ povedala mi, keď som už bol na chodbe. Rýchlo som zaplesol dvere, aby to vyzeralo, že som nepočul, a vybehol som von.

Na rohu vo vetre postával Peter. Nechal som ho tam náročky, aby vedel, že sa naňho hnevám.

„Ak nechceš, nemusíš ísť k nám,“ povedal previnilým hlasom po pár krokoch. „A ak sa bude súdružka pýtať, poviem, že si bol.“

Teda to už nie. Krnáčku by som možno aj oklamal, ale súdružku, tú nikdy. Raz vlni, keď som si zabudol napísať úlohu z počtov, vymyslel som si také klamstvo, že sme nemali celý večer elektriku. Súdružka sa vtedy len prekvapene na mňa pozrela, povedala „dobre“ a vzdychla si. Doteraz sa za to klamstvo hanbím. Aj sa chystám, že jej to poviem, ale akosi nikdy nemám odvahu. Ale raz to hádam predsa len urobím.

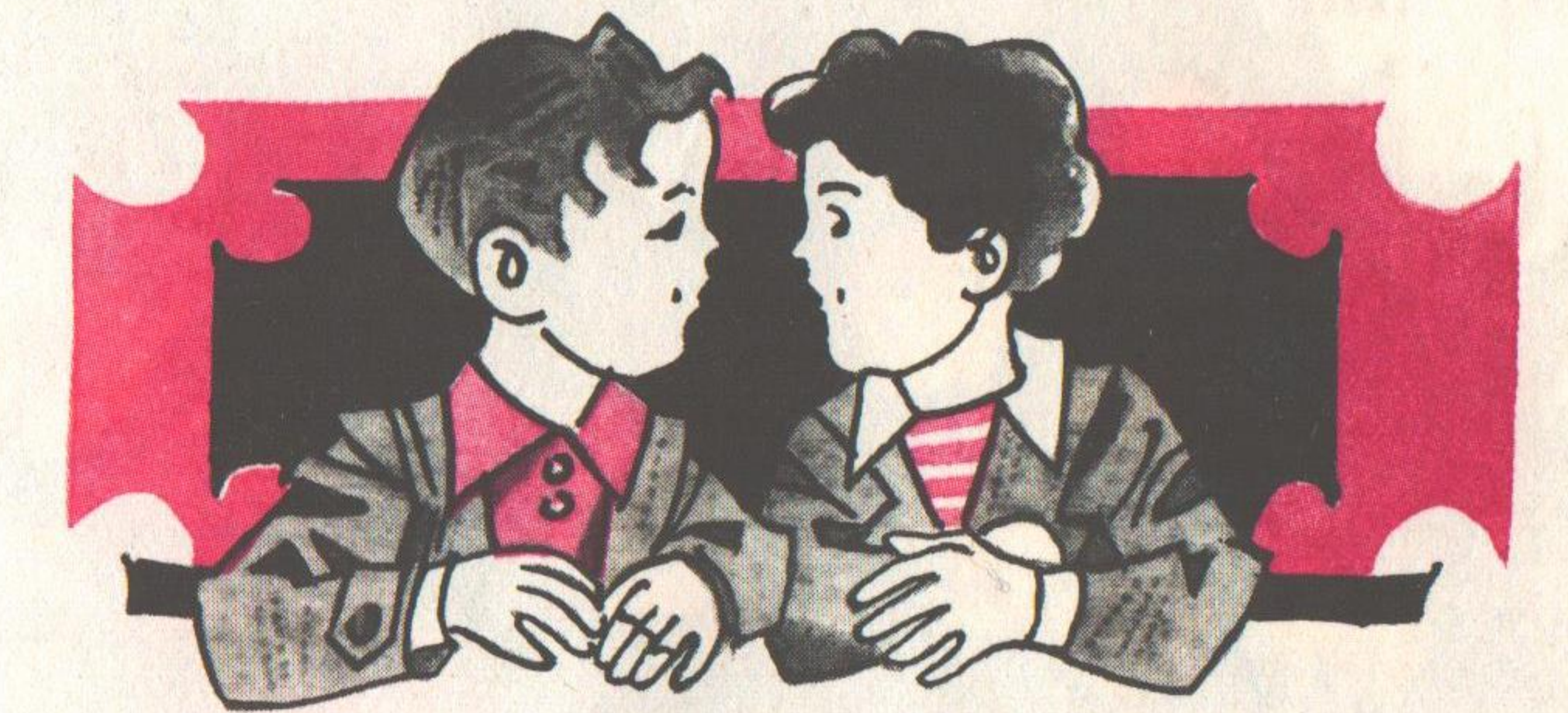
„Prečo by som nechcel?“ ohradil som sa.

„No, ak si chcel robiť niečo iné.“

Peter to povedal len tak, pretože dobre vie, prečo k nim nikto nechce chodiť. Paľo Hudec sa raz aj odvážil, ale vrátil sa z pol cesty, lebo si vraj spomenul, že musí ísť kúpiť mlieko. No aj tak ho každý v triede obdivoval.

Najbližšie pri Petrovom dome som však bol ja s Milanom. Lenže o tom nevie nik, ani Peter. Raz

podvečer sme Hornou cestou prišli na Lúčičky, kde Peter býva, a skrčili sme sa za plot ich záhrady. A vtedy som videl prvý raz Petrovu mamu. Chodila pomaly po záhrade a vôbec nevyzerala ako blázon. Ani nekričala, ani vlasy nemala rozčuchané, len hlavu mala akosi čudne sklonenú nabok. Chvíľu sme sa na ňu pozerali, ale mňa to

prestalo baviť, lebo sa mi Petrova mama zdala celkom normálna.

„Nie, nechcel som nič robiť,“ nadviazal som na to, čo povedal Peter. Už ma akosi prešla mrzutosť, že dnes nepôjdem do zberne, a trochu mi aj prišlo ľúto, že som mu nezobral aspoň jednu buchtu. Ale to som naozaj neurobil náročky.

„A máš doma aj otca?“

„Nie, teraz chodí domov až večer. V Jabríkovej stavia dom.“

Petrov otec je murár a vždy, keď niekde dokončí robotu, ide domov opitý a na celú dedinu si vyspevuje Takú ja frajerku mám. Ale mama hovorí, že on nijakú frajerku nemá, že si to spieva len tak, a vôbec, že je to najlepší chlap v dedine. Keď to mama vraví, otec sa vždy urazí, lebo je presvedčený, že tým najlepším chlapom je on.

„Prosím ťa, ale takto sa doriadiť,“ hovorí vtedy.

„A čuduješ sa mu?“ odvetí mama.

Vždy, keď príde reč na Petrovho otca, mama sa ho zastáva. Možno, že to pre tú čokoládu, čo raz od neho dostala. Lebo Petrov otec má taký zvyk, že keď sa opije, rozdáva ženám po dedine čokoládu. Ako raz večer na autobusovej zastávke.

„Dievčence moje zlaté, ja si vás všetky mám rád,“ vykrikoval vtedy a objímal jednu ženu po druhej. Bolo ho cítiť pálenkou a maltou, a tak som čakal, že ho niekto okrične a pošle preč. Ale ženy sa

len chichúňali, chichúňali a nechali sa potľapkať. Ešte aj moja mama.

Petrov otec potom roztvoril kufrik, spomedzi rôzneho murárskeho náčinia vybral čokolády

raz na mňa, raz na mamu a rozplače sa. Mne je to aj trochu smiešne, ale nepoviem nič, iba si ľahnem spať.“

Peter očervnel, akoby sa hanbil za to, čo

a porozdával ich ženám. A o chvíľu už len z druhého konca dediny bolo počuť Takú ja frajerku mám, ona má na rínku krám...

„Peter, a otec ťa bije, keď príde domov opitý?“ spýtal som sa nečakane.

Peter sa na mňa prekvapene pozrel.

„Čoby ma bil.“

„Ale vtedy v škole ťa bil.“

„To len preto, že som sa neučil. Vždy ma zbije, keď sa neučím. Ale keď je opitý, tak ma nebije.“

„A nebojíš sa ho vtedy?“

Peter pokrútil hlavou.

„Keď sa otec opije, tak o škole vôbec nevraví. Len čo vojde do izby, roztvorí kufrik a dá mi čokoládu. Aj mame dá, lenže pre ňu má vždy odloženú vo vrecku. Takú veľkú, obrázkovú. Lebo inú mama nechce. Potom si sadne za stôl, pozerá

povedal. Ja by som teda takúto vec o mojom otcovi neprezradil nikomu. Ani Milanovi Tichému.

„Čo sa doma varí, nech sa doma aj zje,“ hovoríeva mi otec, lebo nemá rád, keď niekomu vykladám o tom, čo robíme doma.

„A ja som si myslel, že ťa bije,“ prehodil som už len tak.

„Zasa si nechala vyhasnúť oheň, máma,“ povedal Peter, keď sme vošli k nim do kuchyne. Potom si vyzliekol vetrovku a priniesol z vedľajšej izby teplú žltú deku. Rozprestrel ju a preložil ju mame na plecيا.

Ja som za ten čas stál mlčky pri dverách, aby som mohol hneď utiecť, keby sa Petrova mama na mňa vrhla. Ale ona len sedela pri okne, chvela sa od zimy a dívala sa do záhrady.

„Dobrý deň, teta,“ povedal som napokon.

„Sadni si,“ ukázal mi Peter na stoličku.

„Dobrý deň,“ pozdravil som ešte raz, lebo Petrova mama mi neodpovedala.

„To nemusíš,“ ozval sa Peter.

Medzitým otvoril dvierka na sporáku a začal rozkladať oheň. O chvíľočku sa už kuchyňou ozýval praskot horiacich triesok. Peter potom z komory priniesol zemiaky a začal ich škrabať.

„Čo ideš robiť?“ spýtal som sa ho nechápavo.

„No, obed predsa,“ odvetil s takou samozrejmosťou, že mi to skoro vyrazilo dych.

„Daj, pomôžem ti,“ ozval som sa.

„Netreba, mám to hneď,“ povedal a naozaj za chvíľu mal naškrabaný celý hrniec. Zemiaky potom umyl, rozkrájal na križalky a poukladal do masti na plech. Medzi ne porozkladal ešte kúsky salámy, všetko posolil, posypal rascou a plech vstrčil do rúry.

„Tak a je to.“

„A vieš aj iné?“ spýtal som sa celý ohúrený.

Peter prikývol. Páni, a v triede o tom nikdy nepovedal ani slova.

Keď boli zemiaky upečené, Peter podišiel k oknu.

„Mama, poď, obed je hotový,“ povedal a chytil mamu za ruku.

„Dobrý deň, teta,“ pozdravil som sa znova, keď si Petrova mama sadala za stôl.

Ani teraz mi neodpovedala. Mlčky si vzala od Petra vidličku, no len čo začala jesť, položila ju na stôl. „Hlava mi ide prasknúť, Petrik, nebudem...“

„Jedz, mama,“ povedal Peter. „Prosím ťa, jedz,“ dodal prosebne a zrazu ju pohladil po vlasoch.

Po obede sme oberali v záhrade jonatánky.

„Peter, a prečo nie je vaša mama v nemocnici?“

„Otec nechce.“

„Ale tam by ju iste vyliečili,“ robil som sa múdрым.

„A veď aj bola, ale otec šiel po ňu. Najprv mi niekoľko dní vravel, že mama musí do ústavu, že jej tam bude lepšie, a potom sa zrazu zobral do mesta a priviedol ju naspäť.“

Viac som sa už nepýtal na nič, lebo som videl, že Petrovi sa už o mame nechce hovoriť. A tak som len jedol jablká a táral o fotoaparáte, ktorý si kúpime s Milanom. A možno, že si ten fotoaparát vôbec nekúpim, lebo myslím, že sa budem kamarátiť s Petrom. Hneď som mu to aj povedal.

„Ak chceš, môžeš k nám chodiť každý deň,“ okamžite súhlasil. „Otec sľúbil, že mi na výplatu prinesie z mesta veterný mlyn, môžeme si ho stavať spolu.“

„A niekedy pôjdeme zas k môjmu otcovi do mesta,“ povedal som zas ja, lebo som si pomyslel, že by predsa len bola škoda neodniesť do zberne tú kopu novín, čo má v kancelárii. Veď na fotoaparát si môžeme sporiť aj s Petrom.

Keď som v podvečer prišiel domov, mama sedela v kuchyni a na čele si pridržiavala mokrú vreckovku. Vedel som, že sa hádali s otcom, lebo vtedy mama vždy takto sedí a vraví, že jej ide roztrhnúť hlavu od bolesti.

„Ahoj,“ povedal som, ale mama mi neodpovedala.

„Bolí ťa hlava, mami?“ spýtal som sa a zrazu som sa strašne zľakol. Potom som podišiel k nej a urobil som to, čo ešte nikdy — pohladil som ju po vlasoch.

Mama zdvihla hlavu, prekvapene sa na mňa pozrela a usmiala sa.

„Teraz už nie, ty môj ochranca.“

Začervenal som sa. A aby to nezbadala, schytil som vedro so smetami a rýchlo som vybehol von.

Cena zdravia

alebo

sviatok v nemocnici

JANA ŠIMULČIKOVÁ

Keď má niekto z vás, deti, narodeniny, dospelí mu zväčša vážne stisnú ruku a povedia: „Želáme ti veľa zdravia...“ A možno sa tomu niekedy aj čudujete. Na poslednú chrípku alebo angínu ste dávno zabudli a väčšmi ako zdravie si želáte práve bicykel alebo hodinky.

To zdravie je však predsa len najdôležitejšie.

Bol taký sviatok skoro ako narodeniny. Sviatok všetkých detí. Možno ste boli práve na školskom výlete. Hrali ste sa, spievali, tancovali a pili rovno z fľaše malinovku, ktorú vám dala mamička do chlebníka. Slnko svietilo, páliło, usmievalo sa, ale mne sa zdalo, že nesvieti, nepáli, neusmieva sa. Na nemocničnom lôžku ležalo dievčatko. Líca malo pekné, okrúhle a zdalo sa, že spí zdravým spánkom. Pliecko a hrdlo mu však zakrývala guča obvazov. Dievčatko bolo po operácii a ešte sa neprebralo z uspatia.

„Včera ju priviezli,“ povedala mi sestrička, „obarila sa vriacou masťou.“

Na vedľajších posteliach ležali dvaja chlapci, Miško a Dušan. Boli tiež po operácii, ale cítili sa už lepšie. Ibaže vstať ešte nesmeli.

Ale inak i tu, v nemocnici na Partizánskej ulici v Bratislave, na detskom oddelení plastickej chirurgie, bolo badať, že deti majú sviatok. Odpadlo im vyučovanie. Pozerali sa na televízny program a krmili sa pomarančami. Ako doma. Nemocnica je totiž pre ne domovom i školou zároveň. Pre mnohých na celé mesiace alebo i na celý školský rok. Tu majú v priečinkoch pekne poukladané zošity

a učebnice. Tu dostávajú aj vysvedčenie. Privyknú si tu a niekedy sa tu cítia naozaj ako doma. Medzi novými priateľmi, ktorí sa sem zišli z celého Slovenska. Obkolesení starostlivosťou lekárov a sestričiek. Trpezlivých a láskavých.

„Stáva sa nám, že deti ani nechcú ísť domov,“ vraví súdružka učiteľka Viera Pridalová. „Keď rodičia prídu po ne, lúčia sa s plačom.“

Viera Pridalová sa od iných učiteliek odlišuje tým, že nosí biely lekársky plášť.

A možno aj tým, že sa deťom naučila nahrádzať mamu, ktorá tu niekedy tak veľmi chýba. Vedie tu v nemocnici materskú školu a vymýšľa hry aj pre väčšie deti. Je mladá a pekná. A dobrá a prívetivá. Nekričí, ani keď deti neposlúchajú.

Najradšej s deťmi kreslí. Svoje kresby poslali aj na výstavu Namaľuj ibišový kvet a malý pacient Janko Dedík vyhral druhú cenu. Aj v jedálni majú na stenách obrázky. Namaľovala ich učiteľka Vierka, aby deťom lepšie chutilo. A vedia robiť aj domčeky a rozličné figúrky zo slamiek. Z takých, cez ktoré sa pije limonáda. Občas si zahrajú aj

divadlo. Rozprávku o Červenej čiapočke v pestrých maľovaných maskách.

Kto vie čítať, číta, hoci predtým pri knižke neobsedel. Knihy z knižnice idú z rúk do rúk. Oblube sa teší aj časopis Slniečko, zviazaný do knižky. A takým malým sviatkom je pre deti piatok. Vtedy im premietajú film. Aby sa mali o čom zhovárať v sobotu a v nedeľu, keď je v nemocnici najotupnejšie. Najmä ak rodičia bývajú príďaleko a dieťa nemôže každú nedeľu navštíviť.

V nemocnici sa čas vlečie predsa len pomalšie. A aj preto sa deti rady učia. Niekedy pri tom zabudnú na bolesť. Hoci tu majú hračky, magnetofón, gramofón, televíziu a necítia sa medzi kamarátmi zle, rany po operácii bolia. I na bolesť si treba privyknúť, a to je vari najťažšie. Skúste sa učiť, keď vás bolí hoci len zub. Ale mnohé deti sa tu napriek tomu učia dobre. Sú usilovné, húževnaté. Chcú vedieť čím viac, aby nezaostali za spolužiakmi doma. Každý deň majú vyučovanie. Nie sú však podelení na triedy. Deviataci sa učia spolu s prvákmi, ibaže každý preberá inú učebnú látku. A tú im trpezlivo vysvetľuje riaditeľka Základnej deväťročnej školy pri plastickej chirurgii, Karla Miková. Už desať rokov učí chorých žiakov a mnohých z nich si tak oblúbila, že na nich spomína aj po rokoch.

„Škoda, že ste neprišli včera,“ vraví mi. „Zoznámila by som vás s Rudkom. Práve si ho rodičia zobrali domov. Bol tu päť mesiacov a päť ráz ho za ten čas operovali. Vyliezol na elektrický stĺp a dotkol sa elektrického vedenia. Utrpel ťažké popáleniny na pravom boku. Niekoľko dní bol v bezvedomí, medzi životom a smrťou. Pravú ruku mal meravú a prestala mu rásť. Lekári mu však pomohli. Mamička, pišem ti už tou pravou rukou, napísal raz domov. A mama neverila a pricestovala. Bolo to veľké víťazstvo. Úspech, pre ktorý sa oplatilo trpieť. A viete, že za krátky čas dobehol zameškané učivo? Ešte aj Evku, ktorej sa v škole nedarilo, si zobral pod patronát. V septembri sem príde znovu. Na celý školský rok. Na doliečenie. No vidíte,

a stačilo niekoľko minút nepozornosti, jediný dotyk...“

Vlaskovi zasa vybuchla v ruke škatuľka s lakom na vlasy. Našiel ju pohodenú v tráve na slnku a lak sa stal vplyvom horúčavy výbušným. Odtrhlo mu prsty na pravej ruke. Veľa sa naplakal. Potom sa však naučil písať ľavou rukou a domov odchádzal spokojný. Sám so sebou, s tým, čo dokázal.

Súdružka riaditeľka listuje v zozname žiakov, ktorí navštevovali jej školu. A čo žiak, to prípad. Popálenina, obarenina, úraz.

Stačí väčšia jazva na dievčenskom líci a tvár stráca krásu. Potrebná je operácia, pri ktorej lekári prenesú časť kože z inej časti tela a jazvu zahladia.

Najviac je však detí, ktoré sú postihnuté už od narodenia. Prišli na svet so zrastenými prstami, s vydutým lícom alebo so skrivenými perami. Prichádzajú sem niekoľko ráz, vždy na niekoľko mesiacov. Zakaždým ich tu čaká nová operácia, nová bolesť. Ale zakaždým sa vracajú domov zdravšie. S radostou preto znášajú bolesť, len aby čím skôr boli ako ostatné deti.

Pretože poznajú cenu zdravia.

Obrázok Ľubomíra Kellenbergera

LUBOMÍR FELDEK

Kde sme sa zoznámili? Neviem, ale ako jedna z prvých spomienok naňho sa mi vynára šťastný okamih, keď som mal príležitosť sa s ním zhovárať na jeho výstave v malej výstavnej sieni, ktorá kedysi stávala na Hviezdoslavovom námestí — dnes je tam, myslím Maďarská reštaurácia. Rok? Pravdepodobne 1954. Ja som bol ucháň, ktorý prvý rok študoval v Bratislave, on už prekročil tridsiatku. Keďže som už publikoval básne v rôznych časopisoch, mal som už v umeleckých kruhoch svoje známosti. Pomáham teda pamäti takouto domnienkou: ktosi známy, kto poznal mňa i Kellenbergera, bol vtedy na tej výstave a zoznámil nás. Iste sme si vtedy vykali, aspoň ja som mu iste vykal. Ale ani na to si akosi nemôžem spomenúť. A zdá sa mi, že príčina nebude ani tak v zlyhávajúcej pamäti, ako skôr v osobnosti Ľuba Kellenbergera, v jej zvláštnom pôvabe, ktorý spôsoboval, že ľudia, ktorí sa s ním priatelili, mali dojem, že sa

s ním priatelia odjakživa, že si odjakživa tykajú, že nikdy nebolo nijaké „vy“ a „zoznámete sa“. Akoby sama pamäť vedela, že by bolo nezdvorilé uchovávať čokoľvek z predobdobia priateľstva, akoby práve nepamätanie sa na to bolo dôkazom absolútneho priateľstva. Slovom, Ľubo Kellenberger nebol z tých, ktorí keď vidia kohosi mladšieho, dajú mu poriadne najavo, aký je medzi nimi rozdiel. Vedel zahrnúť svojim priateľstvom každého, kto mu bol sympatický, bez ohľadu na vek. To dokážu iba ľudia, ktorých sa čas príliš netýka, veční mladíci. Ľubo Kellenberger bol takýto večný mladík.

Prezeral som si teda obrázky na tej výstave, pyšný na to, že sa osobne poznám s ich autorom. Ak sa dobre pamätám — okrem ilustrácií, ktoré tvorili základ vystavených prác, bola tam aj séria karikatúr slovenských spisovateľov. Väčšinou som ich už poznal a pozeral som sa so závisťou na ich smiešne, jedným ťahom utrafe-

né tváre. Mal som pocit, ako keby predovšetkým toto, že sú nakreslení Ľubom Kellenbergerom a že tu visia na jeho výstave, bolo potvrdením ich spisovateľského majstrovstva. A pravdaže, hneď tam, na tej výstave, sa zrodilo vo mne rozhodnutie, že i ja sám sa musím raz dožiť toho, že ma Ľubo Kellenberger nakreslí.

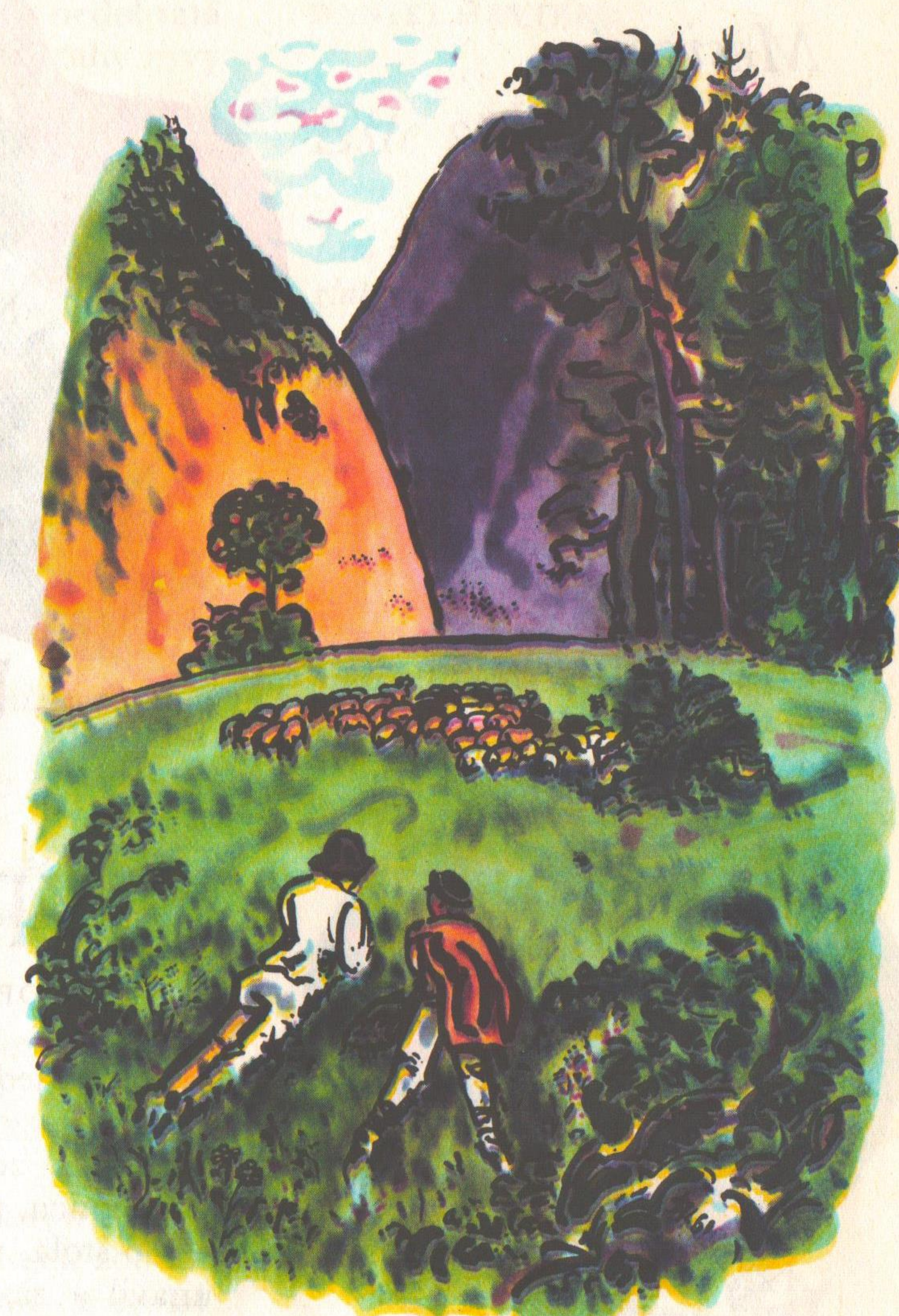
To mi nevdokaj pripomína náš posledný telefonický rozhovor.

„Musím ťa nakresliť!“ telefonoval mi Ľubo Kellenberger.

Ilustroval totiž moju knižku pre deti a rozhodol sa, že jednu z básní v nej, ktorá sa volala Vlastný životopis, vyzdobí mojim portrétom. To už bolo o pekných pár rokov neskôr. Ja som už prekročil tridsiatku — k nemu sa blížila päťdesiatka.

„Neviem ťa dobre naspamäť, niekedy k tebe skočím!“

Namiesto neho prišla správa o jeho smrti. A tak nekreslí on mňa, kreslím ja jeho. Ktovie, či ho viem dobre naspamäť. Ale skočiť k nemu do ateliéru sa už nedá.

PORTRÉT NAKRESLIL LUDOVÍT ILEČKO

Maliar, grafik a ilustrátor

Ľubomír Kellenberger sa narodil 23. novembra 1921 v Bratislave. Po maturite si svoj výtvarný talent rozvíjal u prof. Gustáva Mallého, Jána Mudrocha a Jozefa Kostku. Na Českém vysokém

učení technickém v Prahe študoval u prof. Boudu. Ilustrovaniu detských kníh sa venoval po celý život. S láskou a sústavne, aj keď nebol takým ilustrátorom, ktorého zaujme každá literárna predloha. Tie, ktoré kreslil, si vyberal starostlivo, preto sú to napospol knihy hodnotné a medzi deťmi veľmi obľúbené. Preložené i pôvodné. K tým prvým patria napríklad svetoznáme knihy Marka Twaina Dobrodružstvá Huckleberryho Finna a Tom Sawyer a jeho dobrodružstvá. K druhým, pôvodným, zasa Figliari Ludmily Podjavorinskej, Moricova kniha Pri Źakliatej rieke, Haštovej zbierka poviedok Žo starej horárne,

Horákov životopis o zakladateľovi slovenského lesníctva Jozefovi Dekretovi Matejovcovi Horou pieseň šumi. Všetky tieto knihy mal Ľubomír Kellenberger rád, no najradšej predsa len kreslil obrázky k tým, ktoré napísal Ludo Ondrejov. Nielen preto, že Ondrejov bol jeho najzväčnejším priateľom, ale predovšetkým preto, že rozprávkový svet slovenských hôr a čistých, prostých ľudí bol i jeho osobným svetom.

Za svoju ilustračnú tvorbu pre deti dostal Ľubomír Kellenberger roku 1970 Cenu Fraňa Kráľa. Žiaľ, o krátky čas nato — 13. apríla 1971 — ako päťdesiatročný v rodnom meste umrel. D. L.

Mesiac

GUSTÁV HUPKA

*Až tma z hĺbky lesa
všade rozleje sa,
ryšavý chvost lišky
zablysne sa z výšky.*

*Zver sa v lese laká,
iba zajko z kriaka
zdvihne uši dvoje:
„To sú žarty hlúpe!
Na oblohe to je
mesiac,
čo sa práve kúpe,
až sa penia mračná!“*

*Ale straka lačná
hlúpa ako Dora
horou zakrákorá:
„Krá-krá...“
Stračou rečou rečie:
„Velké nebezpečie!
Beda, beda, beda!“
Bedáka a bledá
presvedčiť sa nedá,
až zachrípla celkom.
A keď nad bidielkom
vyšiel mesiac z mračna,
straka rapotačná
stále svoje mlela,
lebo kmotre liške
vždy chvost závidela.*

Rozprávka o šachistovi

OLGA FELDEKOVÁ

Bol raz jeden šachista, ktorý si vystrihoval z novin šachové partie a vždy poobede si ich hrával. Len čo jeho žena odpratala zo stola, rozprestrel si šachista na stôl veľkú šachovnicu, postavil figúrky a začal hrať. Hral tak, že chodil okolo stola, raz bol biely a raz čierny. Chodil, chodil, až sa unavil a zaspal. Ale jeho nohy ešte nevedeli, že hlava už nerozmýšľa, a nosili šachistu okolo stola ďalej, aby mohol byť raz biely, a raz čierny.

„Pozri, mama,“ povedal šachistov syn. „Otec spí a pritom chodí. Odpočinie si tak?“

„Veru nie,“ povedala šachistova žena. „Mali by sme mu pomôcť tú partiu dohrať, aby si mohol konečne ľahnúť.“

Lenže ani šachistova žena ani šachistov syn nevedeli, ako sa šach hrá. Chytila šachistova žena koňa a posunula ho o jeden štvorček dopredu. Kôň zaerdžal a vrátil sa na predošlé miesto.

„Tak sa šach nehra,“ povedala šachistova žena smutne. „Kôň asi chodí úplne ináč.“

Šachistov syn zobral kráľa a postavil ho do prostriedka šachovnice. Kráľ nahnevane zahundral a pomaly sa vracal na predošlé miesto. Hneď videl šachistov syn, že prostriedok šachovnice nie je pre kráľa správne zvoleným miestom.

A tu šachistova žena dostala myšlienku — povie prejav: „Drahé šachové figúrky, mám k vám veľkú prosbu. Môj

muž spí, ale pritom chodí okolo stola, pretože je nedohratá partia. Budem vám čítať z novinového výstrižku ťahy a vy buďte také láskavé a pohybujte sa podľa tých ťahov, aby sa partia dohrala a aby si môj muž mohol ísť ľahnúť.

Potom šachistova žena spolu so synom začali čítať z novinového výstrižku figúrkam ťahy. Syn bielym, žena čiernym. A figúrky im vyhovel. Začali sa pohybovať po šachovnici. Jedna vyhadzovala druhú, bolo ich v hre stále menej. Dočítala šachistova žena, čo bolo na výstrižku, dočítal aj šachistov syn a vtedy šachista, ktorý až doteraz chodil okolo stola, zamieril ku gauču, ľahol si naň a spal tak, ako sa patrí — poležiačky. No napodiv — jeho žena ani jeho syn sa z toho neradovali. Nemohli sa radosť — nevšimli si to. Mali teraz inú starosť.

„Moje vyhrali,“ začala si pospevovať šachistova žena a zatlieskala rukami.

„Ba moje!“ zvolal šachistov syn a na znak víťazstva si aj povyskočil.

„Moje!“ nedala sa šachistova žena.

„Moje!“ trval na svojom i syn.

Napokon sa dohodli na tom, že vyhrali tie, ktorých je viac, a začali figúrky počítať. Ale ako na potvoru — na šachovnici ostali tri biele figúrky a tri čierne.

Šachistova žena to skúsila znova s prejavom.

„Milí králi,“ povedala. „Buďte také láskaví a povedzte nám, ktorý z vás vyhral.“

Králi mlčali. Možno nevedeli hovoriť. A možno vedeli, ale s hocikým sa nerozprávali — nuž darmo, králi.

Neostávalo šachistovej žene a šachistovmu synovi nič iné — ak sa chceli dozvedieť, ktoré figúrky vyhrali, museli zobudiť šachistu. Pozrel sa zobudený šachista na šachovnicu a zvolal:

„Och, vy nešťastníci, čo sa vypytyujete, čie figúrky vyhrali, keď vidíte, že nevyhrali ničie? Vy ste dobre vedeli, že je to remíza! Vy ste sa vypytovali, kto vyhral iba preto, aby ste ma mohli zobudiť, lebo sa vám nepáči, keď si chce človek trochu odpočinúť a pospať! Mám to ja ženu! Mám to ja syna!“

A šachista sa pri týchto slovách tak najedoval na svoju ženu a na svojho syna, že začal meniť farby. Nie všetky, ako to býva pri hneve obyčajných ľudí. Iba dve — ako to býva pri hneve šachistov. Raz bol biely, raz bol čierny.

DANIEL HEVIER

Ešte stále

*Leto nám ešte stále
zlaté líčce snuje.*

*Leto nám ešte stále
krásne popiskuje.*

*Vypustí vánok z dlane,
rozhodí vône lesa,*

*potom si sadne na ne,
kdesi preč odvezie sa.*

Bystrina

*Tak sladko vonia deň,
túla sa po lese.
Pod so mnou k bystrine,
čosi nám donesie.*

*Belasé chvosty rýb,
čarovné vodné sklíčka,
pierko, čo stratil vták,
i malý lístok z krička.*

Bratislavské dominanty

VLADIMÍR FERKO

Každé mesto má svoje dominanty. Miesto, budovu či pamätník, ktorý vo zvýšenej miere upútava našu pozornosť.

Moskva má svoj staroslávny Kremľ, Praha úchvatné Hradčany s Karlovým mostom, New York železobetónový Manhattan plný mrakodrapov, Varšava impozantný Palác kultúry, Berlín zas Brandenburskú bránu...

Podľa dominanty sa pozná mesto i krajina a dnes aj vďaka televízii si už nik nepomýli Bratislavu s Budapešťou práve pre dominantu, akú nemá nijaké iné mesto nielen na Dunaji, ale v celom širom svete. Lenže každé veľké mesto má dominantu viac. Aj Bratislava, hlavné mesto Slovenskej socialistickej republiky, ich má celý rad. My sme z nich vybrali desať, lebo desať ráz za školský rok vyjde naše Slniečko.

A kdeže začneme? Kde inde, ako pri hrade, ktorý sa oddávna prvý zjavoval dunajským lodníkom, keď sa širokou riekou blížili k Bratislave.

Ktože by nepoznal ten obrázok — kopec a na ňom hrad, pripomínajúci hore nohami prevrátenú posteľ. Pri pátraní o jeho pôvode sa musíme pristaviť pri Karpatoch, ktoré zbehli so svojimi kopcami až k Dunaju. Nečudo, že hradný kopec padol do oka dávnym ľuďom ako miesto nadmieru vhodné na sídlisko i pevnosť. Juhovýchodným svahom lesnatých Karpát pridala príroda ešte jednu výhodu: priam ideálny brod cez veľkú rieku. Brod, ale nie hocijaký.

Práve v ňom sa križovali staré obchodné cesty: jedna vodná cesta dunajská od západu na východ a naopak, a druhá zo severu na juh, známa pod názvom jantárová, vedúca cez Považie.

Križovatka týchto obchodných ciest odjakživa lákala ľudí, aby sa pri nej osídľovali, stavali opevnenia, a tak vytvárali zárodok budúceho mesta s bohatou históriou.

Keramiké nádoby krásnych tvarov spred pol treť tisícročia sú najstaršími pamiatkami osídlenia hradného kopca. Boli to nepokojné časy, charakterizované častým pohybom obyvateľstva. Prichádzali a odchádzali rozmanité kmene — pastieri, lovci, bojovníci. Aj vyspelí Kelti a Rimania zanechali na hradnom návrší svoje stopy. Po nich prišli Avari. Zo slávnych čias Veľkomoravskej ríše zostalo tiež veľa vzácných pamiatok. Neveľkú plošinu tesne pod vrcholom kopca využili naši veľkomoravskí predkovia na stavbu trinást metrov širokého kostola; patrí medzi najväčšie veľkomoravské cirkevné stavby. Pre nás je táto pamiatka zároveň svedectvom, že bratislavské hradisko bolo už vtedy centrom väčšieho územia.

Vekmi rástol aj hrad. Najprv bol sídliskom, neskôr dôležitou pevnosťou v systéme slovanských opevnení i pohraničnou pevnosťou raného uhorského štátu. Neraz bol cieľom útokov a nájazdov. V roku 1030 naň útočili vojaci českého kráľa Břetislava a nemeckého cisára Henricha III., neskôr sa v ňom bránil kráľ Šalamún a v 12. storočí našiel na bratislavskom hrade útočisko kráľ Kolo-man i Štefan III.

Striedali sa vladári i remeselníci, striedali sa obdobia. Význam hradu neupadal, skôr naopak. Ubránil sa aj za tatárského vpádu, ba ani Turci ho nikdy nedobýli. V 15. storočí sa začína veľkolepá prestavba hradu. Kamenné bloky naň vozila zvláštna

dunajská flotila z rakúskeho Mansdorfu. Vládovia ho predstavovali podľa potrieb a vkusu doby. Do hradu sa nastahovala už nielen sila a moc, ale aj okázalosť a nádhera. Po rozmanitých iných prestavbách nasleduje gotická, po nej renesančná,

neskôr baroková, hrad je súčasne pevnosťou i reprezentačným panovníckym sídlom. Mária Terézia si z neho urobila svoje letovisko. K histórii hradu patrí, že v ňom počas bývali korunovačné klenoty Uhorska, ale aj to, že v ňom v roku 1790

zasadal uhorský snem, ktorý prijal prvý zákon o pomaďarčovaní

Začína sa 19. storočie. V roku 1809 obsadzujú Bratislavu Napoleonove vojská. Nastahovali sa aj do hradu a v letnej jazdiarni si zriadili sklad. V ňom 30. mája 1811

vzniká požiar, ktorý zachvátil aj podhradie. Pol druhá storočia hrad už nie je hradom, ale požiarom, časom i ľuďmi spustošenou ruinou, z roka na rok opustenejšou. Zdalo sa, že sa tu už nikdy neozvú kroky, v komnatách nezaznejú ľudské hlasy, že z neho navždy zostane iba zrúcanisko plné skál. Ale história mala aj pre Bratislavský hrad pripravenú slávnú novodobú kapitolu.

Posledná prestavba hradu sa začala čoskoro po oslobodení Bratislavy a celej našej vlasti Sovietskou armádou. Tony materiálu, kameňa, cementu, kovu i skla. A tisíce pracovných hodín.

Vytvoril sa rad nových, vskutku reprezentačných miestností, ale zároveň sa citlivo uchovalo, čo sa z každého obdobia uchovať a zachrániť dalo. Dnes sa každý návštevník hradu môže priamo na mieste zoznámiť s jeho prvopočiatkami, so stavbami z čias Veľkej Moravy i z neskorších stáročí. A s pre mnohými pamiatkami, z ktorých vanú pradávné časy tejto našej národnej kultúrnej pamiatky. Na záchrane a prestavbe hradu, na jeho výzdobe pracovalo mnoho robotníkov, majstrov-remeselníkov i významných umelcov. Oni zachránili a zveľadili starú dominantu mesta, vytvorili veľký maľovaný strop, krásne mozaiky a gobelíny, plastiky i rozmanitú keramiku.

Do hradu sa vrátil život. Na prvom poschodí je zasadacia sieň Slovenskej národnej rady, v iných priestoroch Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti, na inom mieste expozícia historického oddelenia Slovenského národného múzea i malé múzeum dejín hradu. K najnovším dejinám hradu patrí aj historický fakt — vyhlásenie zákona o československej federácii a vyhlásenie Slovenskej socialistickej republiky. Stalo sa tak na Nový rok 1969.

ILUSTROVAL
FRANTIŠEK HÜBEL

Kremnička

Dva roky sme vás, mladí priatelia, vodili po našej domovine. Zoznamovali s jej krásami a zvláštnosťami. Ukazovali vám ju silnú a bojujúcu. Ale Slovensko, to nie je iba mohutná Oravská priehrada, či veľká hliníkareň v Žiari nad Hronom, prekrásna Demänovská jaskyňa alebo sputnaný Váh. Slovensko, to je i Kremnička, Nemecká, Strečno či Ostrý Grúň. Slovensko — bolesť, utrpenie, hrdinstvo. A spoznať ho treba i takéto, pretože to znamená spoznať ho lepšie.

Po zatlačení bojujúcich slovenských povstalcov do hôr začali sa slovenskí a nemeckí fašisti pomstiť na všetkých, ktorí sa na Povstaní zúčastnili. Utvorili dokonca osobité oddiely, ktorých úlohou bolo vraždiť zajatých partizánov, komunistov a občanov židovskej viery. Jedna takáto skupina prišla na jeseň roku 1944 do Banskej Bystrice, srdca Slovenského národného povstania. Najprv začala iba zatýkať a vyšetrovať, no čoskoro

sa pustila do smrtonosného diela. Za miesto svojej hroznej činnosti si vybrala neďalekú obec Kremničku, kde povstalci cez Povstanie vykopali hlboké protitankové priekopy na ochranu Banskej Bystrice. K týmto priekopám začali od novembra 1944 prichádzať autobusy smrti. Z banskobystričského väzenia privádzali sem mužov, ženy a — deti. Bezbranné obeť fašisti najprv okradli a potom ich po jednom zabíjali ranou do hlavy. Iba na deťoch šetrili nábojmi. Tie najčastejšie zabíjali pažbou pušky, alebo ich zasypávali zemou za živa. Zo 747 mŕtvych tu komisia, ktorá po vojne otvorila časť masových hrobov, našla 58 detí do päť rokov.

Otrasné sú svedectvá tejto komisie. Za všetky aspoň dve, zapísané pod poradovými číslami 16/208 a 58/489:

— Chlapec asi 8-ročný. Na sebe mal krátky zimník, modré tepláky, sveter so zipsom, kockovanú košeľu, dvoje dlhých tmavých nohavíc a celé žlté topánky.

— Chlapec asi 6-týždňový, gaštanových vlasov. Na sebe mal pletený ružový kabátik a bielu košielku.

Obyvatelia Kremničky, ktorí sa pri jednej z prvých popráv zhromaždili na kraji obce, neskôr vypovedali, že zreteľne počuli zúfale detské volanie: „Mamička moja, nedaj ma!“

Takýchto volaní do konca januára 1945 bolo na desiatky. Žalostných detských nárekov, ktoré sú najťažšou obžalobou fašizmu.

Až raz, milí priatelia, pôjdete do Banskej Bystrice, nezabudnite zájsť i do Kremničky. Na mieste, kde zahynulo takmer tisíc ľudí, stojí pamätník od národného umelca Dušana Jurkoviča s veršami národného umelca Andreja Plávku:

Tu mlkvo strážime rok slávny meruštvrtý,
odkazom dýchame krvavou touto pôdou.
Nech skúva dejiny výkričník našej smrti,
bolestne slávna je púť naša za slobodou!

A nezabudnite priniesť so sebou kyticu kvetov. Všetkým, ktorí tam zahynuli, ale hlavne svojim malým rovesníkom. K. L.

Pamodaj šťastia, lavička

MILAN RUFUS

„Pamodaj šťastia, lavička.“
„I tebe, moja milá.
Nože ma obráť trošička,
už mi je dlhá chvíľa.“

Takto tu ležím rok čo rok
a nepohnem sa ani.
Rozbolel ma už celý bok,
čo mi je uležaný.“

„Foj, vďačne, milá lavička...“
„Pamodaj šťastia, psíček.“
„Pamodaj tebe, dievčička.
No len pod ku mne bližšie!“

Pozri len, koľko črviaikov
mi z kožušeka padá.
Nože mi spomôž nejako!“
„Ja, psíček, veľmi rada.“

„Pamodaj šťastia, bujačik.“
„Pamodaj tebe, deva.“
„Či sa ti paša nepáči
a či ta inšie hnevá?“

Keď trávičky sa nedotkneš
a taká ti je po pás?“
„Pomôž mi, dievča, akže vieš,
a chvíľočku ma popas!“

Do dlaní tlesni popri mne,
ako keď bičom plieska!“
„Popasím, býček, čo by nie!...“
„Pamodaj šťastia, piecka.“

„Pamodaj tebe, dievčička.
No podže, pod z tej hory!
Vyber mi uhlie z telička,
lebo mi celkom zhorí.“

Pália ma celé útroby
a odchodí mi sila.“
„Urobím, piecka, urobím,
čo by som nespravila!“

„Pamodaj šťastia, hruštička.“
„Pamodaj... Bohuchvála!
Ja že už ani nevyčkám.
A tak som vyčkávala.“

Otras tie moje hruštatá.
Už ťažia svoju mamu.
Taká som od nich ustatá,
že sa mi vetvy lámu.“

„Otrasiem, milá hruštička,
keď si tak pri potrebe.“
„Pamodaj, dobrá slúžtička,
pamodaj šťastia tebe.“

Pamodaj šťastia, kohútik,
už ide tvoja kňahňa.
A pred ňou cink a za ňou brink.
Pamodaj šťastia, jahňa.“

Pamodaj, psík, čo zahavká
tak, až sa dvory budia.
Pamodaj šťastia, rozprávka,
pamodaj, dobrí ľudia!

Ako sa

RUDO MORIC

Poletuje muška Svetluška sem i tam a svieti zelenkastým lampášikom. Ako je dobre takto sa pohrať! Raz je na fialovom zvončeku a kvietok ju hojdá, akoby bola v kolíske, raz si sadne na stravec sladkých malín a pochutí si na nich, a opäť kúsok poletí, aby našla zrelú jahodu, ešte sladšiu od voňavej maliny.

Dobre je Svetluške predobre. Ba ešte lepšie ako predobre.

A v tej hre a šantení ani nezbadala, že nebo dostávalo olovenú farbu, oveľa černejšiu, ako je lesný podvečer.

Iba keď sa zablyсне, tak prudko, že v tom bielom blesku zelenkavé svetielko jej lampášika úplne zanikne. A hneď aj zahrmlí, až sa celý les zachveje.

A už klop... klop... klop...

Ťažké dažďové kvapky hustnú.

Klopanie sa mení na súvislý šuchot. A kým sa muška Svetluška spamätá, kým jej príde na um, že sa musí ukryť, jedna ťažká kvapka klop Svetlušku rovno po hlave. Jajajáj, kvapka bola taká ťažká, že Svetlušku zrazila z jahodníkového listu, a bola taká veľká, že ju celú zalialo, až plamienok lampášika vyhasol.

Kvapiek je však čoraz viac, spustila sa poriadna leja. Blýska sa a prší, ba ešte aj vietor sa schytil a kvíli v korunách stromov. Utiahla sa muška Svetluška celá vystrašená pod najširší list jahody, lež to veľmi nepomáha, lístok sa hojdá sem i tam, o chvíľu je pod listom plno vody a muška Svetluška vidí, že keby tu zostala, keby sa neratovala, možno by sa celkom utopila.

Svetluška

topila

Ale kde sa hnúť v tejto strašnej chvíli?

Kde sa hnúť, keď tma hustne a lampášik nesvieti na cestu? Pustila sa muška Svetluška utekať, zachraňovať holý život. Ale v tomto nečase a vodnej záplave sa veru zle uteká. Ba ešte horšie ako zle. Každú chvíľu do čohosi vrazí, pod nôžkami kaluže vody a nad tým všetkým vietor sa mení na víchricu. Kdesi tresol hrom a ozval sa praskot lámaného dreva. Veru je zle-nedobre!

Náhli sa muška Svetluška, náhli, hľadá dajakú spásu. Lež spásy nikde

Odrazu len padne Svetluška do priehlbinky a priehlbinka je plná vody. A muška už nebeží, lež pláva. Ale akože pláva, iba prepletá nožičkami, namáha sa, lebo plávanie nikdy necvičila.

Náramne sa naľakala muška Svetluška, že sa utopí. Nuž nič jej neostávalo, iba volať o pomoc. Ale ktože v tomto šumote kvapiek a hukote vetra počuje hlások mušky Svetlušky? Nuž, veľa nádeje Svetluška nevidela. Lež kto sa topí, aj slamky sa lapá. A tak len prepletala nožičkami, aby sa udržala nad vodou a aby sa dostala na pevné miesto — a z celej sily kričala: „Pomóóó, pomóóó, pomóóó!“

Ale nič, iba ďalší blesk udrel niekde blízko, potom odrazu ostalo ticho

„Pomóc, pomóc!“ volá muška Svetluška a cíti, ako jej ubúda sil.

Odrazu akoby čosi počula.

Ešte silnejšie zavolá: „Rata, dobré chrobáčky, zlaté tvory! Muška Svetluška sa topí!“

A to, čo Svetluška predtým počula, premenilo sa na zreteľné slová: „Vydrž, Svetluška, vydrž, hneď ťa nájdem!“

Ach, ako dobre, že dážd na chvíľu stíchol a vietor prestal fujarovať. Ako dobre, lebo ktosi počul jej volanie a zachráni mušku Svetlušku!

Ale ktože to je? Kto sa šťastne naďabil v blízkosti v takomto nečase?

A už je záchranca tu! Ktože iný ako ujo tesárik, ktorého chro-

báčiky Fuzáčom zovú. Až teraz muške Svetluške svietlo, že jeho chyžka je tu neďaleko na košatej rakyte.

„Tu si, Svetluška?“ pýta sa tesárik, lebo zhora nedobre vidí v tej tme.

„Ťu som, tu som, ujo tesárik!“ volá Svetluška a nožičkami trepe ostošesť, aby v poslednej chvíli neprišla o život.

„Rozsvieť lampášik, nech čo najskôr trafim!“

„Akože rozsvietim, keď mi ho voda zaliala a nechce svietiť.“

plačlivo odvetí muška, lebo má strach, že ju tesárik nenájde.

„Už je dobre, už ťa vidím, už som tam!“ kričí tesárik.

A keď dosadol na mokrú trávu, zahundral. „Veru do poriadnej mláky si sa dostala, Svetluška moja! Akože, vari si nevidela?“

„Nevidela, ujko, veď vravím, voda mi lampášik zaliala.“

„Počkaj, dajako ti pomôžem.“

Stojí ujko tesárik, Fuzáč zvaný, stojí na brehu zaliatej priehlbiny a fúz načahuje, aby sa zaň Svetluška chytila. Ak sa zachytí, tesárik mykne fúzom a vytiahne Svetlušku z vody. Ale aj keď má ujo tesárik dlhokánske fúzy, nie sú také dlhé, aby dočiahli k muške Svetluške.

„Priplávaj bližšie, Svetluška.“ vraví ujo Fuzáč. „Priplávaj bližšie a chyt sa.“

„Nevládzem plávať, ujko, už nemám sil,“ stene muška Svetluška a iba s námahou drží hlavu nad vodnou hladinou.

„Nože skús aspoň kúštiček priplávať.“

Darmo však Svetluška trepe nožičkami, pohyby sú malátne, unavené, a ona stojí na jednom mieste.

Vidí ujko tesárik, že takto mušku Svetlušku nezachráni. A vojsť do vody? Možno by obaja boli v rovnakej kaši a možno by sa obaja utopili.

Znova sa zablyсло a tma sa premenila na svetlo. Iba na chvíľočku, na chvíľočku, lež aj to stačilo.

Zazrel tesárik vysokú lodyhu šťaveľa, ako sa kolíše na brehu priehlbiny. A hneď vedel, čo spraví.

„Pomôž mi, šťaveľ, zachrániť mušku Svetlušku,“ prosí tesárik vysokú bylinu, a už lezie hore lodyhou. Lezie, lezie, už je temer hore. A šťaveľ sa pod váhou tesárika začne nakláňať a kloní sa práve nad vodu, tam, kde sa trápi Svetluška. Akoby vypočul tesárikovu prosbu.

„Ešte kúsok, milý šťaveľ,“ vraví ujko Fuzáč rastlinke a sám sa podáva celkom na vrcholec. A vrcholec šťaveľa je už temer nad vodou, len sa dotknúť hladiny. Vtedy ujo tesárik vystrel dlhé fúzisko a dočiahol až k muške Svetluške. Sláva, už je dobre, muška Svetluška je zachránená.

Zachytila sa Svetluška prednými nožičkami ujo fúza a ten ju pomaly, pomaličky ťahá z vody.

„Dobre sa drž, Svetluška!“

A Svetluška sa už fúza nepri-držia iba prednými nohami, lež všetkými šiestimi. Voda z nej kvapčí, ale už je dobre, už sa nedrží iba fúza, lež aj šťaveľ. A teraz hybaj, obaja ako po moste lezú po lodyhe na pevnú zem. Už sú na nej, už je muška Svetluška zachránená!

„Ďakujem, ujo tesárik,“ vraví Svetluška a už nevládze zdržiavať v sebe kýchanie, nuž skončí hlasným hapčí.

„Prechladla si, Svetluška,“ vraví tesárik. „Taká studená voda nie je pre svätobjánske mušky.“

„Veru nie, ujko, hapčí!“

A muška Svetluška čoraz častejšie kýcha, nevládze prestať.

„Nechod ty domov, Svetluška, prenocuj u nás,“ pozýva Fuzáč mušku do svojho obydľia.

Sama Svetluška uznala, že domov by bez lampášika netrafi-

la, ani lietať nevládze s mokrymi a skrehnutými krídelkami, nuž prijala ujovo pozvanie

A tak prišli obaja do chyžky na košatej rakyte.

„Starká, vediem ti hosťa,“ volá ujo tesárik ešte pred chyžkou.

„A kohože tak neskoro, star-ký?“ pýta sa teta tesárička.

„Mušku Svetlušku, skoro sa utopila, chudera.“

Keď teta tesárička počula, že hosťom je muška Svetluška, bola nesmierne rada. A keď videla, že Svetluška chytila nádchu, ihneď začala hriať agátový nektár. Zohrialo ho poriadnu kvapku a takú horúcu dala vypíť muške Svetluške. Najprv ju však zababušila pod teplú perinu.

„Neboj sa, Svetluška, len sa poriadne vypoť, do rána budeš zdravá,“ tešila teta tesárička Svetlušku a perinu poriadne ponaprávala, aby muške odnikadiaľ nefúkalo.

Svetluška ani poďakovať nestáčila, zaraz zaspala.

Čestný bitkár neuteká z bojiska

ELEONÓRA GAŠPAROVÁ

Pred školou boli už iba menší žiaci, prváci a druháci. Medzi druhákmi sa niečo dialo. Tašky mali na zemi a premeriavali sa očami. Iba Martin sa tváril spokojne. Kopal opäťkom do zeme a nenápadne sa díval okolo seba. Videl, ako sa k nemu približuje Juro, no náročky sa díva dohora, aby sa zdalo, že na nič zlé nepomýšľa.

„Aj tak ma nezbiješ,“ povedal mu odrazu Martin a rozkročmo sa postavil nad svojou taškou.

„Zbabelec,“ zasyčal Juro a zabľýskal očami. „Zbabelec,“ zasyčal ešte raz a pristúpil celkom blízko.

Martin sa ani nepohol.

„Ty si zbabelec,“ povedal mu rovno do tváre, „lebo sa s každým biješ.“

Natiahol krk, aby bol vyšší ako Juro, a čakal.

„Ty si zbabelec, lebo sa s nikým nebiješ. Bojíš sa,“ vrčal Juro a už bol tak blízko, že Martinovi dýchal do tváre.

Aj ostatní druháci sa začali približovať, posmelení Jurom. Maťo zaškriekal ako straka a niekto vedľa neho zahvízdal na prstoch. Vtom začali všetci vrieskať, hvízdať a zavýjať, akoby to dostali na domácu úlohu. Urobili okolo Martina kruh a čoraz väčšmi sa dávali dokopy.

Martin sa díval na Jura, z hrdla mu nevyšiel ani hlások.

„A teraz ťa zbijeme ako hada!“ zakričal Maťo a vyceril zuby. Štuchol Martina dozadu, uskočil a hneď nato vrazil doňho z boku.

„Ja sa nechcem biť!“ zvolal Martin, celý očervenel.

„Musíš sa biť, lebo súdružka učiteľka povedala, že ty si najlepší chlapec v triede. Že sa nikdy nebiješ!“ vrieskal Juro a buchol Martina do prs.

Vtom sa vrhli naňho zo všetkých strán a odrazu boli všetci v jednom kľbku. Mlátili sa hlava-nehlava a mysleli si, že bijú Martina, najlepšieho chlapca v triede. No Martin už nestál ako stĺp, ale rozdával údery na všetky strany. Keď sa horko-ťažko vymotal z toho chumáča, zbadal, ako Juro zasahuje Maťu a ako Maťo zlostne kope dozadu do nejakej tašky.

Z tašky sa začali sypať knihy a zošity.

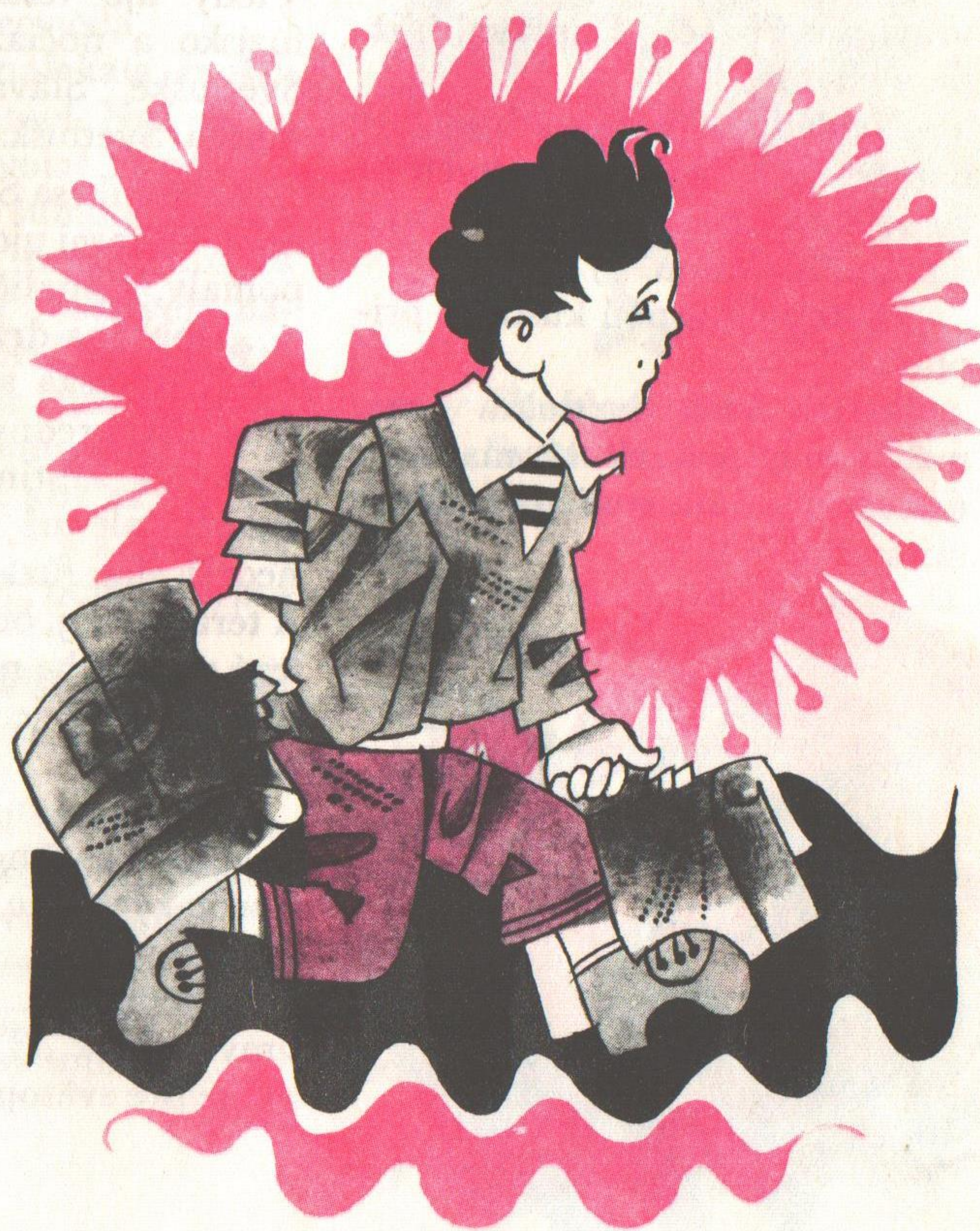
„Trháte tašku!“ zvolal Martin a hodil sa medzi Jura a Maťu.

„Tvoju, čo?“ zastavil Juro ruku, omylom napriahnutú k Maťovi.

„Ja mám svoju v ruke!“ zvolal Martin a zdvihol ju do výšky.

Juro skočil k taške na zemi, zatiaľ čo Maťo tancoval po jeho knihách a zošitoch. Chystal sa odraziť prípadný Martinov útok.

„To si mi ty urobil!“ otočil sa Juro k Martinovi a chytro zbieral knihy a zošity.

Martin si dal tašku pred seba ako štít a skríkol:

„To si si sám urobil, ty bitkár!“

V tom vresku a piskote ktosi prenikavo spišťal:

„Ide naša učka! Domov!“

V mihu sa bojisko vyprázdnilo. Ostal tam len Martin a neďaleko neho Jurova taška.

Martin sa ani neobzrel, zohol sa k Jurovej taške a začal do nej ukladať knihy a zošity, čo ešte boli na zemi.

Keď už všetko bolo v taške, zastavila sa pri Martinovi jeho učiteľka.

„Až do zborovne som počula ten krik. Čo ste tu robili?“ opýtala sa prísne.

„Bili sme sa,“ povedal Martin.

„Bili? A prečo?“

„Ja neviem. Chlapci hovorili, že som zbabelec, lebo sa nikdy nebijem.“

„A už si sa bil?“

Martin chytro prikývol a rukou si ohmatol vrch hlavy. Zdalo sa mu, že hlava mu rastie do výšky.

„To je dobre, že si sa bil,“ povedala učiteľka. „Teraz ti už nikto nemôže povedať, že si zbabelec. Chlapci ti dajú pokoj.“

Martin začudovane pozrel na učiteľku. Nechce, aby mu chlapci dali pokoj. A zbije každého, kedy sa mu zachce. Doteraz sa mu nezachcelo.

„A čie sú to tašky na zemi?“ opýtala sa učiteľka, keď sa už zberala odísť.

„Jedna je moja a druhá jedného bitkára,“ povedal Martin a zdvihol obe tašky. Povedal učiteľke do videnia a rozbehol sa domov.

Hneď v prvej uličke za rohom ho čakali všetci bitkári. Juro pribehol k Martinovi a vytrhol mu svoju tašku.

„Zbabelec,“ povedal Martin a na Jura sa ani nepozrel. „Ušiel pred učkou.“

„A ty dostaneš zápis do žiackej,“ uškŕňal sa Juro. „Teba učka chytila.“

„A nedostanem,“ odsekol Martin. „Súdružka učiteľka sa radovala, že sa už viem biť.“

Vykročil domov a za ním celá hŕba druhákov. Dobrú chvíľu trvalo, kým sa v tej hŕbe ozvalo prvé slovo.

Rozprávka o tom, prečo je ujec ujcom

LUBOMÍR FELDEK

Toto je náš dom. Kto v ňom býva?

*Mama.
Tá je preto mama,
lebo som jej, lebo má ma.*

*Tata.
Ten je preto tata,
že vie strieľať ta-ta-ta.*

*Majú synka.
Prečo synka?
Nuž — stále je samá sinka.
A to som ja.*

A kto ešte býva v našom dome?

*Dedko.
Ten je preto dedko,
že ho prebehne aj dietko.*

*Babka.
Tá je preto babka,
že nezje viac ako bábka.*

*Majú vnuka.
Prečo vnuka?
Nuž — čertík mu všetko vnuká.
A to som zase ja.*

*A okrem nášho domu sú aj iné domy.
Keď okolo niektorého idem, ktosi na mňa z okna zakričí:*

*„Poď aj ku mne! Aj z môjho si ujedz!“
A preto je taký človek
ujec.*

Výlety do podzemia

Perly Malých Karpát

Horami-dolami, cestami-necestami sme spolu putovali vo vlastivednom seriáli Slniečka Ty rodná zem moja. Prešli sme od východu na západ, len tu i tam sme nakukli do podzemia, do jaskynného šera, ktoré ukrýva veľa bohatstva a krásy. A mali by sme sa na čo pozerat! Ved na Slovensku máme vyše päťsto jaskýň a každá je iná, inak krásna a inak významná. Vyberme sa spolu aspoň do tých najväčších, každý mesiac do jednej. Začnime tentoraz na západnom Slovensku.

Táto časť našej vlasti nie je na jaskyne bohatá, skôr naopak. Pútače pri cestách Západoslovenského kraja upozorňujú na jedinú jaskyňu — Driny. Dostaneme sa k nej zo Smoleníc smerom na Jahodník cez sviežozelenú dubinu s kde-tu vtrúseným jaseňom. Do jaskyne sa vchádza cez zvislú vápencovú stenu asi 160 metrov nad údolím horského potôčika Škarbák. Driny neskrývajú svoje krásy v ďalekých či hlbokých chodbách a sieňach, hneď nás uvítajú kaskádovitými vodopádmi, takými bielymi, až sa nám pozdá, akoby prúd mlieka nehučne vytekal z nejakého mocného prameňa. Lavá strana chodby je bohato vyzdobená vápencovým hroznom. Vstupná chodba mierne klesá ku Križovatke, naozaj priliehavo pomenovanej, do nej ústi až 36-metrový komín, cez ktorý sa do karpatského podzemia dostali objavitelia Drín — I. Vajsabel a J. Banič.

Ani dodnes nie je v tejto jaskyni všetko objavené. Z chodieb sa do všetkých strán černejú otvory slepých i celkom neznámych chodieb, ktoré

Šibal Efendi

TADŽICKÁ ROZPRÁVKA

Šibal Efendi si svojimi žartíkmi doberal všetky deti v okolí.

Preto sa raz deti dohodli, že sa mu za jeho šibalstvá odplatia šibalstvom. Húťali a vyhúťali: jeden z chlapcov, ten najšikovnejší, uviazne na najvyššom konári na strome svoj opasok, aby to vyzeralo tak, že ho vyhadzovali a ostal tam visieť. Keď sa bude Efendi vracat' za súmraku domov, deti ho poprosia, aby im opasok zo stromu zvesil. Vedia, že Efendi má deti rád a že im určite neodmietne. Pritom, ako polezie na strom, stiahnu mu z nôh sandále, ujdú s nimi a schovajú mu ich.

Len čo sa deti dohodli, uvideli Efendiho, ako sa vracia domov.

Rozplakali sa, prosili, modlikali, a dobrák Efendi im ochotne sľúbil pomôcť. Ibaže skôr než začal liezť na strom, sandále si zobul a vopchal si ich za košeľu.

„Ale, Efendi,“ volali deti prekvapene, „načo si berieš sandále so sebou na strom?“

„To je preda jasné,“ odvetil Efendi. „Až budem hore, zhodím vám opasok a ja sa už k vám nevrátim. Zájdem domov najkratšou cestou.“

Prel. V. KOLESÁROVÁ

vedú ďalej pod chrbty Karpát, možno k krásnym sieňam, možno k jazierkam, alebo aj k čiernym priepastiam — ktovie? Umelo rozšírenou chodbou prídeme do hlavnej časti jaskyne, nazvanej Chodba spolupracovníkov, bohato vyzdobenej kvapľami. Kamenné vodopády, Tortová sieň, skamenené vrúbkované záclony, organy a pišťaly a napokon najväčší kukuričný klas, aký kedy u nás narástol, meria trištvrte metra. Kto nemá rád kukuricu, zájde ďalej až ku Kráľovskej korune, či k Jazierku lásky — podľa starej obyčaje sa v ňom treba umyť.

Na druhej strane Malých Karpát, priamo oproti Drinám, vyhlbila voda dve veľké jaskynky — Tmavú a Dzeravú skalu. Ani v jednej niet sprievodcu, ani osvetlenia, sú to skôr iba jaskynné previsy. Kto sa až sem zatúla za hričmi, odchádza z jaskyne sklamaný. Nijaké kvaple ani vrúbkované záclony, nijaká skvúca krása... Len taký zabudnutý kút, ktorý málokto pozná — povedali by ste.

A veru pozná! Dzeravú skalu pri Plaveckom Mikuláši poznajú archeológovia na celom svete! Našli sa v nej prevzácne pamiatky po dávnych ľuďoch, ktorí v jaskyni kedysi žili. Kedysi — presnejšie: pred sedemdesiatimi tisíckami rokov. Z tmavosivej hliny vykopali čepele, rydlá, škrabádlá, kostené šidlá, nože z diviáčich klov. Najcennejšie vykopávky sú kamenné hroty, ktoré kedysi slúžili ako hlavice oštepov. Ktože vie, koľko jaskynných medveďov nimi ulovili v Tmavej skale, kde tieto zvery vtedy žili. Hrob so skrčenou detskou kostrou, ktorý tu vykopali, len dopĺňa svedectvá, ktoré sa tu v jaskynke našli.

Jaskyne Driny často pre ich krásu nazývajú perlou Malých Karpát. Aj Dzeravá skala je perlou, pravda, pre čosi iné. Ibaže naozaj — málokto o tom vie.

V. FERKO

Ryba a rak

IGOR MAZNIN

*V modrej rieke
pod ústom
tancovala ryba s chvostom,
tancoval rak.
Ryba polku cifrovala,
rak vykrúcal krakoviak.*

*Mohli oni
ešte lepšie
tancovať,
keby ryba zaspievala
pieseň veselú,
no a rak,
no a rak,
keby nebol taký čudák,
nepätíl
a neskrýval sa
v piesku pri brehu.*

Prel. M. HALAMOVIÁ

Ako riadny chlap

DUŠAN DUŠEK

Sprievodca a šofér sedeli na zadnom sedadle autobusu a večerali. Ešte sa celkom nezotmel. Ondrej stál na zastávke a čakal, kým neotvorí dvere.

Fúkal slabý vietor. August sa už chýlil ku koncu, a keď pršalo, vzduch sa zrazu ochladil. Ondrej mal oblečenú flanelovú košeľu a hnedú manchestrovú bundu.

Okrem neho tu nik nečakal.

Teraz už nemal strach. Minulý týždeň za ním bol otec a povedal mu, že keď v piatok príde, v sobotu mu môžu kúpiť bicykel. Ondrej ešte nikdy necestoval sám. Večer sedel pred horárňou, pozeral sa, ako horár z tenkých brezových kmeňov zbíja stôl, a nevedel, čo má urobiť. Ak nepôjde v piatok, otec odíde na služobnú cestu a vráti sa až o mesiac. A to už bude škola.

Vybral sa sám. Vo vetrovke mu bolo príjemne teplo. Tu hore sa leto už skončilo. No Ondrej mal ešte stále týždeň prázdnin pred sebou a vedel, že keď sa vráti, budú chodiť k Váhu.

Sprievodca naňho zavolať: „Poď si sadnúť, o chvíľu ideme.“

Rozsvietil svetielko nad dverami a potom si aj šofér presadol a naštartoval.

„Kam cestuješ?“

„Do Piešťan,“ povedal Ondrej.

„Ideš na vlak?“

Ondrej prikývol. Sprievodca mu dal lístok a on zaplatil.

„A nebojíš sa? O chvíľu je noc.“

„Musím ísť.“

Šofér ešte chvíľu čakal. Ale už nikto neprišiel.

Ondrej si sadol hneď na prvé sedadlo a vak si položil na kolená. Teraz sa už nebál. Keď sa pohli a autobus pomaly zrýchľoval, za oknami sa mihli domy s úzkymi dvormi a vysokými strechami. Len v niektorých domoch sa už svietilo.

Autobus sa pomaly zaplňoval. Ondrej vystúpil pri osamelej železničnej stanici, odkiaľ išiel vlak do Púchova a potom ďalej do Piešťan. Stanica bola

malá, útulná a čistá. Bola dobre osvetlená a už zďaleka ju bolo vidieť. Cítil sa tu veľmi príjemne, v rozopnutej vetrovke a v čerstvom horskom vzduchu, ktorý tu prúdil v širokej úžlabine, tiahnúcej sa do hôr. Snažil sa, aby si ju čo najlepšie zapamätal.

Vo vlaku zaspal. A obidva razy ho zobudil sprievodca. Lahol si na sedadlo v prázdnom kupé a pod hlavu si dal vak. So zatvorenými očami počúval, ako mu pod hlavou rachotia kolesá. V kupé svietilo len jedno zelené svetielko. Ani nevedel, kedy zaspal.

Zobudil ho sprievodca.

„Kde sme?“ opýtal sa Ondrej.

„Kam cestuješ?“

Ondrej mu podal lístok.

„Do Piešťan.“

Sprievodca si na lístok posvietil baterkou a potom ho precvikol.

„Ešte môžeš spať,“ povedal. „Teraz bude Trenčín.“

„To už nie je ďaleko.“

Sprievodca nehovoril nič. Potom sa spýtal: „Koľko máš rokov?“

„Budem mať dvanásť.“

Sprievodca povedal: „Prídem ťa zobudiť.“

„Už neaspím.“

Sadol si k oknu a pozeral do tmy. No potom predsa zaspal. Keď vystúpil na piešťanskej stanici, ešte stále sa mu chcelo spať. Mohol ísť dvoma cestami. Ondrej sa vybral zadom, vracal sa chvíľu

vedľa koľajníc a potom, keď zbadal červené svetielko na kostolnej veži, pustil sa krížom cez lúku k roztrúseným domom na okraji mesta. Vedľa cintorína prešiel cez most. O desať minút už bol pri kostole a opäť sa pozrel na červené svetielka, ktoré tam boli kvôli lietadlám. A od kostola už videl vlastný dom. Na uliciach bolo ticho, lampy len slabo svietili v nehybnom bezvetří. Okolo nich poletoval nočný hmyz. Ondrej sa v úzkej uličke za mostom niekoľkokrát obzrel, ale teraz sa už neobzeral. Boli asi dve hodiny po polnoci. Prešiel brámkou v plote a obišiel dom. Dvere na schodište boli otvorené. Vyšiel až ku dverám do ich bytu a tam si nechal vak. Potom sa vrátil pred dom. Nechcel zvoniť. Po odkvapovej rúre sa vyšplhal do malého záchodového okienka, ktoré bolo vždy otvorené, a vošiel do bytu. Ani dvere do bytu neboli zamknuté. Lenže z chodby nemali kľučku. Otvoril ich a vzal si vak.

Keď vošiel do spálne, počul otca, ako spí. Šmátrajúc po stene, prešiel až k manželským posteliám. Teraz už počul aj mamu.

„Mami,“ povedal ticho. „Mami.“

Mama sa obrátila, pohli sa periny.

„Mami,“ povedal.

„Kto je to?“

„Ja, Ondrej.“

„Ondrej? A kedy si prišiel?“

„Teraz, pred chvíľou.“

„Ach,“ povedala mama.

Hlas sa jej zmenil. Už sa prebrala. Vstala z postele, rozsvietila nočnú lampu a pozrela sa na neho.

„Tak vitaj,“ povedala.

Ondrej ju pobozkal.

„Prišiel som kvôli tomu bicyklu,“ povedal.

„Ach,“ povedala mama. „A sám?“

„Sám.“

Ondrej sa poobzeral. V malej postieľke spala jeho sestrička. Otcovi videl iba chrbát. Mama ho chytila okolo pliec a viedla ho do druhej izby. Stále sa usmievala.

„Poď, aby sme ich nezobudili.“

„Pôjdeme ho kúpiť?“

„Áno, zajtra, vlastne už dnes!“

Obaja sa usmiali.

Potom to už dlho netrvalo. Ondrej sa ani neumyl. Mama mu postlala vo veľkej obývačke, kde mali pod oknami kvety. Ondrej o chvíľu zaspal, a keď sa ráno prebudil, zdalo sa mu, že sa vyspal ako riadny chlap.

Horúce nábojnice

OLEG ALEXEJEV

Prežil som neľahké detstvo: cez vojnu som žil pri Pskove, v partizánskom kraji, celkom na jeho hranici. Vedľa našej dediny sa neustále bojovalo. Videl som, ako odvážne sa bijú partizáni s nepriateľom. Mnoho som si zapamätal navždy. Udalosti, o ktorých vám budem rozprávať, nie sú vymyslené. Zmenil som len mená ľudí a dedín.

Hrdina tejto poviedky nemá meno. Nechcel som ukriviť nikomu zo svojich vrstovníkov. Nazvime nášho hrdinu hoci — chlapec z partizánskeho kraja.

Tichá nedeľa

Ráno bolo čisté a utešené. Slnko svietilo ako zapálený strelný prach. Na jedliach sa roztá-pala živica, voňalo mladé seno. Čakali sme so Seriogom, kedy konečne uschne rosa a kosci sa vrátia do dediny. Otec sľúbil, že nás vezme na jazero loviť raky; v taký deň vidieť vo vode každú trávičku.

„Idú,“ vykrikol Serioga.

Ako zo zasneženého kopca sme sa spustili zo strechy a skočili sme do lopúchového listia.

Kosci vyšli na breh jazera, zabočili na poľnú cestu a rozišli sa po dedine. Otec držal mamu pod pazuchu, na pleci niesol dve kosy.

Zavesil kosy na plot, vyniesol z domu veľkú riečicu. Pustili sme sa so Seriogom opreky k jazeru. Bol by som bračeka predbehol, no otec ma schytil za rukáv a zadychčaný Serioga prvý vyletel na šikmý breh.

Voňal tam íl a borák, na vode sa kolísal čln s plechovými záplatami. Na piesku ležala drevená lopata, akou obyčajne sádzu do pece chlieb. Otec si vyzliekol košeľu, hodil na piesok nohavice a zostal v čiernych saténových trenírkach. Povylieval z člna vodu, usadil mňa a Seriogu a podal mi riečicu.

Odplávali sme od brehu za okraj zelenej šašiny. Otec vesloval lopatou, akoby vyhadzo-val vodu. Sedeli sme so Seriogom bez dychu. Chytať raky náčiním nie je umenie, ale náš otec ich chytil rukami. Mal mimoriadne šikovné a silné ruky: všetko robil rýchlo a dobre. Celé hodiny som sa dokázal pozerať, ako otec vyklepáva a ostrí kosy, opravuje sieťe, nabíja pušku.

Dno jazera bolo piesčité a farbilo vodu do zlata. V zelenej šašine driemal karas. Pod koreňmi stromov bola tma. Otec sa ponoril a zachytil sa koreňov. Smiešne pohyboval nohami a vlasy mu povievali ako tráva.

Vynoril sa a hodil do riečice čierneho raka. Oddýchol si a znovu sa ponoril pod vodu; vytiahol odrazu dva a hodil ich do riečice. Raky vyvažovali okále, ustrašene pohybovali fúzmi.

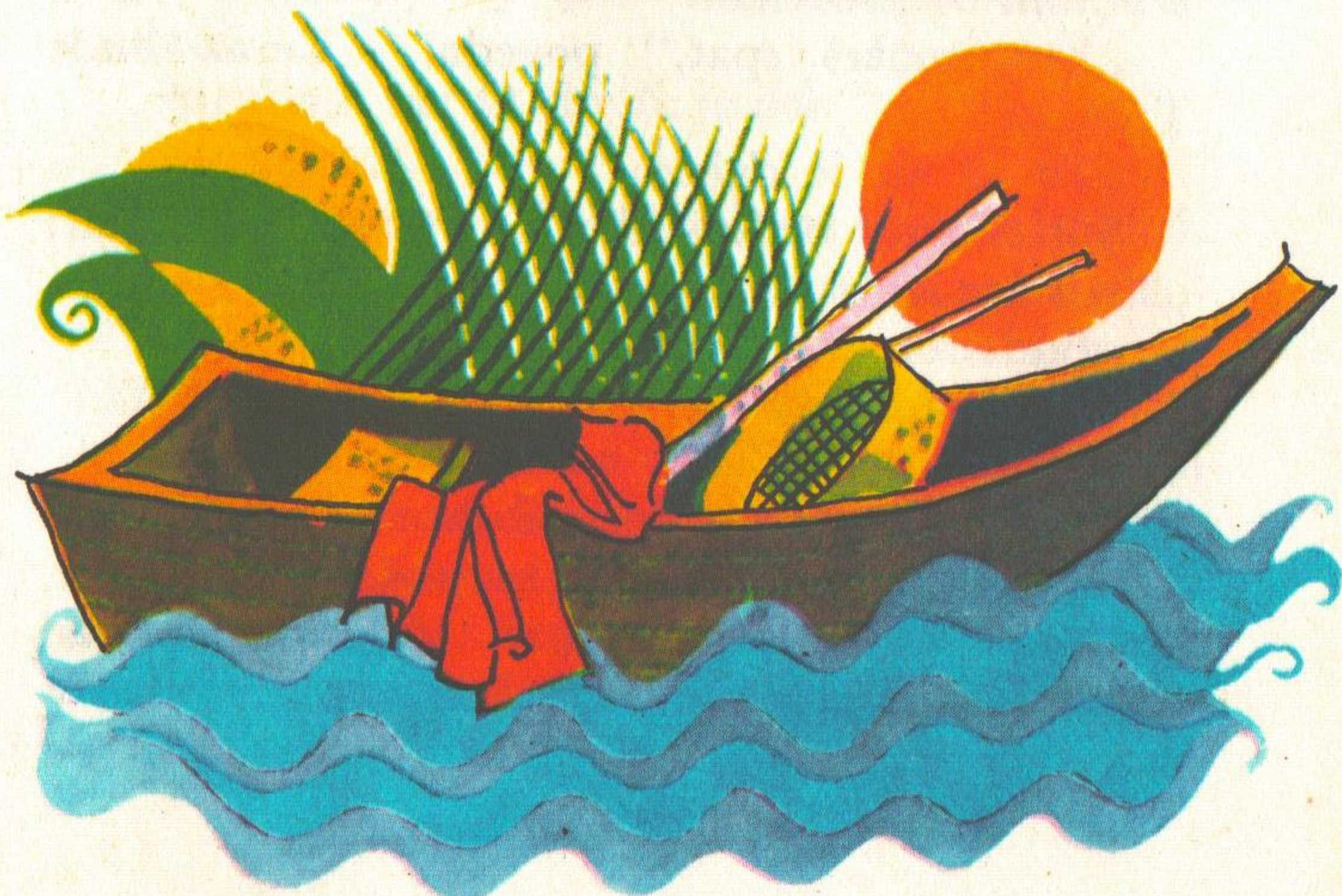
Otec sa ponoril do hĺbočiny tam, kde sa smutno černeli kamene. Z vody vybehla reťaz bubliniek, roztiahli sa a zmizli kruhy.

Rak bol obrovský, zabral polovicu riečice, a keď ostatné uvideli takého obra, pokorne ustúpili. Otec hlboko dýchal, akoby skosil dlhý rad. Telo mal biele ako mlieko, len tvár a ruky boli hnedé od slnka. Po pleciah mu stekali veľké kvapky vody a svietili na slnku.

„Kto je to?“ strhol sa odrazu Serioga.

Na brehu zaznel buchot podkov a medzi kríkmi sa zablysla biela košeľa a hnedá hriva. Kôň sa prudko zastavil a na zem zoskočil chlapec zo susednej dediny. Ako blesk sa skotúľal z brehu, vletel po kolená do vody a zakričal z celej sily:

„Vojna-a-á! Vojna-á!“

Otec rýchlo otočil čln. Serioga ako vždy prvý vyskočil, schytil prút, rozbehol sa a mával ním ako šablou.

A už sme boli pri dome. Matka stála pri plote a nastokávala do čista vyumývané oranžové mliečniky, aby sa vysušili.

„Vojna-á!“ zakričal Serioga.

Matka sa strhla, mliečnik jej zrazu vypadol z rúk, zazvonil, a po zemi sa rozsypali ostré čriepky.

Otec si obliekol košeľu, ktorú nosil na kosbu, obul si čižmy z hovädzej kože, do vrecka vložil štyri paklíky tabaku, bočník chleba a patróny do pušky. Zvesil zo steny jednohlavňovku, pobožkal matku, mňa a potom Seriogu.

„Čo je, ocko? Veď teraz sa najlepšie chytá...“ Serioga nechápavo pozeral na otca.

„Vrátim sa skoro...“ povedal otec.

„Zajtra?“

„Nie, zajtra nie. Prepadli nás fašisti.“

Matka začala pobiehať, naliala do fľaše mlieka a zapchala ju zväzčkom slamy.

„A raky?“ pripomína Serioga.

Matka rozviazala vrečko, vložila doň fľašu s mliekom a z riečice presypala raky. Vrečko sa hýbalo ako živé.

Uprostred dediny už stál pripravený voz na cestu. Všetci chlapi z našej dediny boli pokope. Okolo nich sa zhromaždili odprevádzajúci.

Matka, Darja Pantelejevová a Matriona Ogurcovová plakali.

V poslednej chvíli pribehol dedo Ivan s otiepkou slamy a starou huňou.

Fiodor Pavlušín chytil do rúk Ivanové liace, pozrel na otca a povedal:

„Sadaj! Cesta nebude krátka.“

„Pôjdem pešo. Krížom cez priesek. Chcem sa ešte pozrieť na les.“

„Odprevadím ťa...“ Matka ustarane pozrela na otca.

„Netreba. Veď nie navždy... Daj pozor na chlapcov.“

Otec kráčal popri lese a ustavične sa obzeral. Chodník sa predieral cez vrbicu, takže sa zdalo, akoby šiel cez oheň. Otcova postava bola stále menšia a menšia, až sa celkom rozplynula v sivom opare.

(Pokračovanie)

Prekladá KVETA SLOBODNÍKOVÁ

Všetci vynikajúci pátrači, ktorí sa vo svojom remesle v lete ešte zdokonaľili, i tí, ktorí pri hrách nezabudli na Slniečko, už objavili, čo v dnešnom Slniečku chýba: Knižka, ktorá Ťa poteší. Ale nebude chýbať! Ba každý, kto má Slniečko rád, bude si môcť o nej nielen prečítať, ale ju môže od redakcie i dostať. Ako? Hneď sa to dozviete: práve sa začína

Literárna súťaž

Ale skôr ako začneme, spomeňme si na prázdniny!

1. Toto leto som šla na prázdniny so strýcom Rafaelom. „Dobre sa dívaj, keď pôjdeš horou,“ povedal mi, „či zo starej horárne nevybehne srnka s červenými hviezdičkami!“ Mali sme šťastie, ba ešte nám pán horár (má za klobúkom mydleničku) vyrozprával, ako vretienica Kľukatá o chvost prišla. A na tom našom dvore! Hanibal za bránou a deti ako maku: Jano, Maroško, Jakubko, Danka a Janka i Julo a Gusto, najmenší, ešte len takí bračkovia mravčekovia, ale spolu by vám šli aj do Tramtárie. A všetci spokojní a veselí, lebo sa práve čítala Knižka Jožka Mrkvičku. Len jedno dievčatko sedelo smutné. Ale povedalo nám o svojej starosti — o kapsičke, čo nechcela chodiť do školy. Počúvali sme ju tak napäto, že sa dalo začuť, i čo povedala ryba. Ale čo jej deti porádili, neviem, lebo zrazu vidím — oktávia ide stovkou. Po mňa. Sotva som stačila zavolať: Do videnia, Zuzanka! Veru, krátke prázdniny!

Ale aby som nezabudla — ak ste i vy začuli tú rybu, napíšte, koľko názvov kníh Vám v mojom rozprávaní našla!

2. A ďalšia senzáčná správa z prázdnin! Jeden básnik z Trenčína sa vám nevybral na dovolenku ako iní — k moru, k babke, či s udicami na ryby, ale iba tak s vlastnou hlavou — na lov slov. A je úžasne spokojný! Každému vraví: Také trofeje! Nič si nenechal pre seba — hneď je z toho knižka. Lov slov. I vy ste o ňom počuli? Napíšte nám jeho meno!

3. Tento obrázok je z knižky, ktorá zaiste nechýba ani na Tvojej poličke, ba hádam si ani nevieš predstaviť, že by tam nebola. Prečítal si ju už odpredu i odzadu a vždy Ti je nová a zaujímavá, veď spomedzi všetkých knižiek najväčšmi rozpráva o odvahe, statočnosti, sile a láske. Sú to Slovenské rozprávky. Pavla Dobšinského. A iste poznáš i meno maliara, ktorý ju vyzdobil takými krásnymi obrázkami. Napíš!

Prvé tri otázky sú tu. Poznáš? Vieš? Odpovieš? Celá redakcia Slniečka horí zvedavosťou a na odpovede sa teší

Tvoja kamarátka Magda

V každom čísle nájdete otázky o autoroch a knižkách pre deti a kupón. Vašou úlohou je čo najskôr napísať správne odpovede na korešpondenčný listok, nalepiť kupón a poslať na adresu: Slniečko, Klincová ul. 35/a, Bratislava.

Zo správnych lúštitelov vyžrebujeme každý mesiac desiatich a tým pošleme knižku za odmenu i pre radosť. Tí, ktorí vytrvajú, aj sa pousilujú a správne odpovedia na všetky otázky, dostanú pred prázdninami celý balík kníh. A to už stojí za trochu rozmýšľania!

Milí priatelia, teta Premávka vám v poslednom čísle minulého ročníka Slniečka porozprávala svoju poslednú rozprávku — a tým sa skončila aj naša dopravná súťaž. Ostali sme vám však dlžní mená výhercov.

Výhercovia 9. súťažnej otázky sú: Alenka Tlčíková, Hurbanovo; Daniela Tkáčová, Veľké Zálužie; Otto Vnuk, Košice; Marta Tothová, Trstice; Alena Lehocká, Budča; Ján Macej, Rožňava; Otilia Rendeková, Pravenec; Eva Girmánová, Martin; Stano Kosť, Choňkovce; Jana Martonová, Kysak.

Výhercami 10. súťažnej otázky sa stali: Ida Pajtášová, Hodruša; Vlasta Kyselová, Zvolen; Dana Karabinošová, Banská Bystrica; Alena Ševčíková, Dol. Hričov; Ludovít Paulina, Michalovce; Alfonz Školiak, Žilina; Fedor Weidlich, Lipt. Mikuláš; Norbert Galčík, Spišská Stará Ves; Rasta Šimun, Kúty; Janka Profantová, Važec.

Žartovná riekanka

*Spadla muška do komína,
to vám bola rana!
Náramne sa nalakala
susedovie Hana.*

*Hanka riekla: Hrôza,
div som v strachu neutiekla!
Muška zase: To je šťastie,
že ma neupiekla!*

E. Miškovičová,
5 tr., Imeľ

Rak

*Hovorí si rak:
raz je tak, raz tak.
Ja sa volám KAR
a som samotár.*

*Keď mám náladu,
leziem dozadu.
Keď som smutný rak,
leziem naopak.*

Katka Kondrótová
ZDŠ, Ivanka pri Dunaji

Pozdrav Slniečku

*Slniečko zlaté, premilé,
ty nám stále svietiš,
keď rozkvitá púčik,
i keď padá sniežik.*

*My Ťa máme veľmi radi,
ako sa Ťi odvdáčiť?
Máme z kvetov venček uvit
a k tebe ho vyhodit?*

Henrieta Franzenová,
8 tr., Handlová

Slniečko MESAČNÍK PRE DETI

vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: 801 00 Bratislava, Klincová ul. 35/a. Telefón 681-58. Šéfredaktor Ján Turan, výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje PNS. Informácie o predplatnom podáva a objednávky prijíma každá pošta i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia tlače, 805 10 Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

Dovoľte, aby som sa predstavil

Som zemiak. Celkom obyčajný zemiak. Hovoríte, že ma poznáte? Že sa so mnou takmer denne stretávate na tanieri? No dobre. A viete, ako to so mnou bolo od začiatku?

Privandroval som sem až z Ameriky. A nie som tu ešte ani tak dávno. Asi tak od roku 1500. Najprv som sa dostal do Španielska. Mali ste vidieť, ako nado mnou každý krútil nosom. Raz nevedeli, čo so mnou. Ochutnali moje zelené bobule — bfff — také boli zlé. Skúsili jest listy, ešte horšie. A tak ma potom pestovali ako okrasnú a liečivú rastlinu. Celé dve storočia som rástol v parkoch boháčov a v záhradách lekárnikov. Len tak, bez úžitku. Museli prísť roky hladu, aby mi ľudia prišli na chuť, začali ma pestovať a jest. A verili by ste, že aj vážení a múdri ľudia ma jedávali iba ukradomky, aby sa im vrazil svet nevysmial. Iba v 19. storočí ma začali pestovať na veľkých plochách. To už boli ľudia múdrejší a zistili, že som vlastne veľmi užitočný a vďačný. Ja, obyčajný zemiak.

A dnes? Na celom svete sa ročne dopestuje asi dvesto miliónov ton zemiakov. Predstavte si vlakovú súpravu, dlhú ako zemeľka na rovníku, v každom vagóne desať ton zemiakov. A predstavte si päťkrát viac. Toľko je to úrody.

A viete, koľko mám všelijakých odrôd? Priemyselné zemiaky s vysokým obsahom škrobu, z ktorých sa v továrňach vyrába lieh i cukor, zemiaky na jedenie, zemiaky na kŕmenie atď. atď.

To všetko som ja — obyčajný zemiak.

H. S.

Triednešniečko 1

Ročník I. číslo 1. SEPTEMBER • Zdar! MA •••

Z DOMOVA

V ISTEJ AMERICKEJ ŠKOLE DO-
STALA TRIEDA ZA DOMACU ULOHU
UROBIT SI Z ČLÁNKU VÝTAH.
ŽIAK JOHNY SI HO NIELEN UROBIL,
ALE SA NA ŇOM CELÝ DEŇ
VOZIL HORE-DOLU.

ZO SVETA

JOŽO MA KOPOL DO NOHY, JA JEHO
TIEŽ. POTOM MI DAL ZAUCHO, JA
JEMU TIEŽ. POTOM MI VYKRÚTIL
NOHU, JA JEMU TIEŽ. POTOM MA
ZVALIL NA ZEM, JA JEHO TIEŽ. POTOM
MIDAL JEDNU POD REBRÁ, JA JEMU TIEŽ.

VEĽA NECHÝBALO A BOLI BY
SME SA POBILI.

POZOR! NOVÉ TOPÁNKY TREBA NOSIŤ
AŽ POTOM, LEBO V PRVÉ DNI TLAČIA. PONOVI!

ZHOTOVIL MIROSLAV CIPÁR

ŠPORT

VČERA SOM SA SPÝTAL STANA:
„KAM SA TAK POMALY PONAHLAŠ?“
„DO ŠKOLY,“ PRECEDIL CEZ ZUBY
A EŠTE POMALŠIE UHÁŇAL ĎALEJ.

ŽIACKE HLAŠKY

Z RODIČOV MAM NAJRADŠEJ BABKU.
SÚČASNE S ROBINZONOM SA NA
OSTROVE PASLI KOZY.
SOVA JE VTAK, KTORÝ VYCHÁDZA NA
DENNÉ SVETLO AŽ V NOCI.

UČITEĽSKÉ HLAŠKY.

CHOŠ SI SADNUŤ, LEBO TOUŽ NEVYDRŽÍM!
NAPIŠ MI TO, PÍŠOMNE!

HÁDANKY. KTO JE NAJVERNEJŠÍ ŠTVR
NOHÝ PRIATEĽ ČLOVEKA? (i;te;so;)
(POSTEĽ)

